

Barnet mellom barken og veden –
en samarbeidsorientert terapeutisk tilnærming med barne- og
omsorgsfokus til familier i konflikt

Student Tone Bråten
Masteroppgave i systemisk praksis og familierapi
Diakonhjemmet høyskole, Mgfag h07 K2
28.04.11

26 048 ord

Forord

En mor ringer til meg i det øyeblikket jeg skal gå fra jobb en sen ettermiddag. "Hva har du sagt til eksmannen min? Han måtte trappa hos meg i går. Ungene og jeg ble helt lamslått!" Jeg svarte at jeg ikke hadde bedt han om å måke. Hun fortalte at både hun og barna hadde blitt veldig glade, og at barna ble med på samvær med et lysere sinn enn ellers. Etter samtalen tenkte jeg over det siste møtet jeg hadde hatt med eksmannen hennes. Han var i utgangspunktet svært sint og bitter på denne kvinnen. Mitt mandat fra familien og saksbehandlerne, var å sette opp en samvørsavtale som kunne hjelpe dem i samarbeidet. I den siste samtalen fortalte faren at barna var svært bekymret for morens helse og de begrensningene den la på henne. Jeg spurte da om hva barna ville ha ønsket at han kunne gjøre for å hjelpe dem med denne bekymringen. "De ville nok satt pris på at jeg ryddet bort litt snø når jeg var der for å hente dem," sa han. "Ok, så det ville de ønsket ...", sa jeg. Og så snakket vi ikke mer om det.

Dette var mitt første "bevisste" møte i skjæringspunktet mellom en samarbeidsorientert tilnærming og et aktivt barnefokus. Jeg er takk skyldig til denne familien for den reisen refleksjonene har tatt meg med på i ettertid.

Jeg har hatt mange støttespillere på veien. Alt fra oppmuntrende venner, familie og kollegaer, til gode ledere som har gitt meg denne muligheten. Jeg er takknemlig for god støtte av mine veiledere Unni Nygaard og Anne Hedvig Vedeler. Anne Hedvig gav meg troen på at det gikk ant å skive en masteroppgave som var klinisk i sin praktiske form. Når motløsheten ble som størst, tok hun hånd om meg, og gav meg mot til å fortsette. Unni inspirerte meg til å tro på meg selv og mine ønsker, og loset meg i havn.

Mine barn har lært seg å vente. Vente til mamma ikke skriver, eller vente til mamma har levert masteroppgaven. Dette har nok vært mest til frustrasjon for 6-åringen, men til inspirasjon for 15-åringen. Tusen takk for deres tålmodighet. Jeg vil også takke min venninne Ingrid som har lest korrektur og vært oppmuntrende med ros og godord. Min mann har også vært til uvurderlig hjelp. Han har strekt seg langt for at jeg skal få tid og rom til å få gjennomført prosjektet, og han har lest korrektur og gitt konstruktive tilbakemeldinger. Til sist og ikke minst må jeg takke familien og Kari som har vært medforskere og sterke inspiratorer underveis. Tusen takk for alt jeg har lært sammen med dere, og for at dere har ønsket å gå denne veien med meg.

SAMMENDRAG:

Forfatter: Tone Bråten

Tittel: Barnet mellom barken og veden – en samarbeidsorientert terapeutisk tilnærming med barne- og omsorgsfokus til familier i konflikt.

Veileder: Unni Nygaard og Anne Hedvig Vedeler

Forskningsspørsmålene i oppgaven er hvordan en samarbeidsorientert tilnærming med barne- og omsorgsfokus kan skape muligheter i arbeidet med store konflikter i en familie. Vi har også vært nysgjerrig på hvilke utfordringer vi kan oppleve med tilnærmingen, og hvordan vi kan møte disse utfordringene. Disse spørsmålene har formet terapien og refleksjonene som er grunnlaget for denne masteroppgaven. Dette har vært et aksjonsforskningsprosjekt, og det forskningsteoretiske grunnlaget er hentet fra hermeneutikken og sosialkonstruksjonismen.

Selv jobber jeg i den kommunale barnverntjenesten som familieterapeut. Jeg har forsket sammen med en familieterapeut fra et familievernkontor, og en familie som har ønsket å være en del av terapien og forskningsprosjektet. De refleksjonene som er gjort underveis har formet utviklingen av terapien etter hvert som utfordringer og muligheter har blitt synlige. Av denne grunn er refleksjonene og informasjonsinnhentingene gjort på flere nivå.

I terapien har vi opplevd at barne- og omsorgsfokuset har utfordret vår posisjon som ikke-vitende og ikke-eksperter på deres tanker, holdninger og væren i verden. Vi har blitt utfordret på å bruke vår egen posisjon og våre tanker aktivt for å lage en terapeutisk base for felles utforskning. Åpenhet, ivaretagelse av den terapeutiske posisjonen, og anerkjennelse i det intersubjektive samspillet, er blitt viktige forståelser for å finne veien ut av dilemmaene. Videre så vi at et aktivt fokus på barnet inviterte inne krefter i dialogene som var samlende og problemoppløsende. Barnet hadde en mobiliserende og motiverende kraft i sin symbolske tilstedeværelse. Dette gjorde at dialogene rundt barnets behov gav tilgang til nye refleksive nivå hos foreldrene, og gav nye muligheter i samspillet. Den gjorde også noe med fars posisjon i samspillet med resten av familien.

Innhold

1 Innledning.....	5
-------------------	---

1.1	Bakgrunn for valg av tema	6
1.2	Tema og forskningsspørsmål	7
1.3	Bidragstyperne til masteroppgaven	8
1.4	Prosjektetiske overveielser	9
2	Teoretisk bakteppe	10
2.1	Forklaring av ord og uttrykk	11
2.2	Samarbeidsorientert tilnærming	14
2.3	Barnet i konflikten.....	17
3	Begrunnelse for valg av forskningsteoretisk ståsted og forskningspraksis	18
3.1	Valg av forskningsteoretisk ståsted.....	19
3.1.1.	Hermeneutikk	19
3.1.2	Sosialkonstruksjonismen.....	20
3.2	Aksjonsforskning og single case studie som praksis og design	21
3.2.1	Single case studie i aksjonsforskning.....	22
3.2.2	Etiske betraktninger og dilemmaer i forhold til aksjonsforskningsrollen	23
3.3	Innhenting av informasjon	24
3.4	Refleksjon som metode for analyse	25
4	Terapi- og refleksjonsprosessen	27
4.1	Første fase av terapiprosessen	30
4.1.1	Samtale 1 og 2 – Tillit	32
4.1.2	Samtale 3 – Åpne opp og lukke en samtale og Meningsbærende historier.....	35
4.1.3	Samtale 4 – Intersubjektiv samhandling	39
4.1.4	Samtale 5 og 6 – Ny posisjon.....	42
4.1.5	Samtale 7 – Fokuset rammer inn samtalen.....	44
4.2	Midtveisrefleksjon.....	46
4.2.1	Barne- og omsorgsfokus i en samarbeidsorientert terapi	46
4.2.2	Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter	49
4.3	Andre fase i aksjons- og refleksjonsprosessen	52
4.3.1	Samtale 8 – Ny kontekst, utvidelse eller forvirring	54

4.3.2	Samtale 9 og 10 – Å gjøre sine tanker offentlige og Å være berørt av den andre	57
4.3.3	Samtale 11 og 12 – Skapelsen av et nytt sosialt system.....	62
4.4	Refleksjon etter endt terapi	65
4.4.1	Barne- og omsorgsfokus i en samarbeidsorientert terapi	65
5	Ytterligere utvidelse av refleksjonene til forskningsspørsmålene.....	67
5.1	Hvilke utfordringer kan oppstå ved bruk av en samarbeidsorientert tilnærming med barne- og omsorgsfokus i arbeid med store familiekonflikter, og hvordan kan vi møte disse?	67
5.2	Hvordan skaper en samarbeidsorientert tilnærming med barnefokus nye muligheter i arbeidet med konflikter i en familie?	72
6	Tilbakeblikk	74
6.1	Hva jeg ville gjort annerledes i dag.....	75
6.2	Etiske ettertanker.....	75
7	Referanser.....	78
8	Vedlegg	82
	VEDLEGG 1. Samtykkeerklæring.....	82
	VEDLEGG 2 Prosjektbeskrivelse	83
	VEDLEGG 3. Intervjuguide	87

1 Innledning

Første gang jeg leste noe av Tom Andersen og Harlene Anderson, og deres filosofiske ståsted, følte jeg at jeg kom ”hjem”. Du vet den opplevelsen du kan få når du har vært lenge borte. Du lukker opp døra til huset ditt og kjenner de kjente og trygge luktene. Atmosfæren omfavner

deg og ønske deg velkommen. Du kjenner deg trygg, og opplever at du kan være deg selv. Slik var det.

Jeg kom hjem til utgangspunktet for mitt ønske om å jobbe med mennesker. Men så opplevde jeg at jeg ikke klarte å bo i huset hele tiden. Jeg var stadig ute med de gamle vennene mine, og hadde dårlig samvittighet for at jeg ikke stelte nok med hjemmet mitt. Jeg opplevde meg litt rotløs og tidvis frustrert. Slik hadde jeg det i to og et halvt år etter at jeg begynte på skolen. Jeg fikk dårlig samvittighet og følte meg mislykket når jeg ikke klarte å ha et samarbeidsorientert filosofiske ståstedet i mine mellommenneskelige relasjoner. Jeg opplevde at jeg underveis hadde utviklet meg til en ekspert som ”kan barn” og kan ”foreldreskap”. Dette var de vennene jeg stadig dro med meg hjem i det nye huset mitt, og som rett og slett ikke passet med den jeg ønsket å være sammen med andre.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Når jeg skulle velge tema for masteroppgaven var det viktig for meg at den hadde et direkte eller indirekte fokus på barnet i familien. Jeg ønsket også at den skulle videreutvikle meg klinisk. Jeg var opptatt av at den skulle utfordre meg og hjelpe meg til å ta ytterligere noen steg fra en ekspertposisjon i møte med familier, til et ståsted basert på en samarbeidsorientert grunnholdning.

Når jeg ønsket å skrive med fokus på barna, valgte jeg å gå til min egen praksis som familieterapeut i den kommunale barneverntjenesten. Jeg så på når jeg følte meg mest hjelpsløs i forsøket på å hjelpe dem og se dem. Jeg tok også opp spørsmålet med kollegaene mine som jobber som saksbehandlere, på et felles møte. Vi delte alle en opplevelse av at familier i konflikt var spesielt vanskelig å hjelpe. Vi hadde også en opplevelse av at barna på ulike måter ofte ble involvert og skadelidende i disse konfliktene. I samtale med familievernkontoret kommer det fram at de også opplever det som vanskelig å hjelpe disse familiene. Dette gjelder spesielt der det var bekymring for barnet på grunn av konflikten mellom foreldrene og mellom foreldrene og barnet. På bakgrunn av dette utviklet temaet, prosjektet og metodologien seg. Harlene Anderson og Tom Andersen snakker om kunnskapsutvikling som noe som er rotfestet i praksis. Dette inspirerte meg til å finne

kunnskap i min egen praksis og min egen reise. Sammen med meg på reisen har jeg hatt en annen familieterapeut. I oppgaven har jeg valgt å kalle henne Kari, og hun jobber på et familievernkontor. Sammen skulle vi ha terapitimer med familier hvor konflikten var så stor at de selv opplevde at dette gikk ut over barnet i betydelig grad.

Siden både Kari og jeg var opptatt av en samarbeidsorientert tilnærming, ble dette vår terapeutiske forankringen. Vi har hatt ønske om å utforske noen av de relasjonelle og terapeutiske utfordringene som ligger i det å møte mennesker med et filosofisk ståsted i det postmoderne, og samtidig ha fokus på barnet og dens omsorgsbehov. Vi var i tillegg nysgjerrig på hvilke krefter som lå i foreldrenes engasjement i barnas ved og vel.

Barne- og omsorgsfokuset ble også valgt fordi dette er en ramme jeg jobber innenfor til daglig. Jeg er satt i en kontekst der jeg må forholde meg til barnvernloven.

”Formålet med loven er:

- å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid,
- å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.” (1999:27).

Prosjektet og utvikling av vår tilnærming ble derfor utgangspunktet for min masteroppgave. Det ble en etiske og terapeutiske reise fra et dominerende ekspertperspektiv til en samarbeidsorientert tilnærming.

1.2 Tema og forskningsspørsmål

Temaet:

Barnet mellom barken og veden – en samarbeidsorientert terapeutisk tilnærming med barne- og omsorgsfokus til familier i konflikt.

Forskningsspørsmål:

- Hvordan kan en samarbeidsorientert tilnærming med barne- og omsorgsfokus skape muligheter i arbeidet med store konflikter i en familie?

- Hvilke utfordringer kan oppstå ved bruk av en samarbeidsorientert tilnærming med barne- og omsorgsfokus i arbeid med store familiekonflikter, og hvordan kan vi møte disse?

1.3 Bidragsyterne til masteroppgaven

Bidragsyterne i denne forbindelse er de som direkte har deltatt i terapien og refleksjonene. Det er Kari, et fraskilt foreldrepar og meg selv. Deres datter Janne er også en bidragsyter gjennom foreldrenes engasjement og fortellinger. Foreldrene definerte selv hvem som skulle være en del av det terapeutiske systemet (Anderson 2003). Vi hadde en kontinuerlig dialog med foreldrene om Jannes deltakelse, men vi kom ikke dit at hun ble en del av terapien.

Opprinnelig var det tenkt at tilbudet skulle gis flere familier som var i kontakt med familievernkontoret, barneverntjenesten, eller helsestasjonen. Foreldrene og den som samarbeidet med dem måtte ha en delt opplevelse av at barnet ble skadelidende på grunn av konflikten. Det skulle ikke foreligge krav om at familien måtte være i flere systemer. Tilbudet ble gitt som et lavterskeltilbud som ikke involverte vedtak fra barnverntjenesten. Det ble utformet en prosjektbeskrivelse som ble delt ut til de aktuelle instansene. Kort tid etter meldte en familie interesse.

Prosjektbeskrivelsen ble gjennomgått i detalj med begge. De skrev så under på samtykke. Familien er anonymisert. Det som jeg gjengir av deres historie er ikke mer enn det man trenger for å forstå den prosessen vi alle deltok i. Jeg gir ingen detaljer på hva konfliktene handlet om. En konflikt i denne sammenhengen er en beskrivelse av en sterk uenighet som på ett eller annet vis involverer barnet mer eller mindre direkte. De er også anonymisert på andre måter. Jeg har underveis jobbet sammen med familievernkontoret i andre familier, og opplever derfor at dette også ivaretar anonymiseringen. Det var en utfordring å finne flere enn en familie som oppfylte de stramme kriteriene i prosjektbeskrivelsen. I drøftinger med veileder og andre ved høgskolen, kom jeg fram til at informasjonstilfagnet var tilstrekkelig. Kari og jeg valgte derfor å gjennomføre prosjektet med kun en familie.

1.4 Prosjektetiske overveielser

Hva var det som gjorde at jeg valgte nettopp dette temaet? Hva var min forforståelse, og hvordan påvirket denne meg i møte med brukerne og i dialogen med Kari? Dette var etiske refleksjoner jeg hadde med meg i forkant av prosjektet og underveis. Det er alltid en grunn til at man er opptatt av noe, og ofte er årsaken knyttet både til praksis og til den private sfære. Når jeg valgte dette temaet trodde jeg i utgangspunktet det kun var på grunn av mine jobberfaringer. Etter grundigere refleksjoner i forhold til min forforståelse oppdaget jeg personlige motiver også. Jeg er selv skillsmissebarn, og har derfor med meg mine erfaringer på dette. I en periode i ungdommen lurte jeg på hvor jeg skulle plassere moren og stemoren min når jeg giftet meg, eller når de framtidige barna mine skulle døpes osv. Min mor var svært bitter i forhold til denne kvinnen. Etter hvert løste denne situasjonen seg, men den følelsen den gav, og de assosiasjoner den har gitt og gir meg er vesentlige i forhold til mine motiver. Den vil også prege meg når jeg lytter til klienter og påvirke hva jeg punkterer på i dialogene (Watzlawich, Baveleas og Jackson 1967).

Det har også vært viktig for meg å ha et bevisst forhold til hvordan min rolle som ansatt i barneverntjenesten påvirket relasjonene i terapien. Temaet måtte tas opp til metakommunikasjon jevnlig, og ble viet spesiell oppmerksomhet i intervjuene. Jeg sier kort noe om dette i kapittel 6.2, Etiske ettertanker. På grunn av oppgavens begrensede omfang har jeg valgt å ikke vie det stor oppmerksomhet.

Familien ble godt orientert gjennom prosjektbeskrivelsen om våre intensjoner og vår tilnærming. De ble også orientert ved eventuelle endringer og refleksjoner omkring rammer og lignende underveis. De gangene jeg har vært i tvil om etiske utfordringer i forbindelse med masteroppgaven har jeg tatt en telefon til NSD. Dette har jeg gjort tre ganger i denne perioden. Familien ble i løpet av første halvdel og midtveis orientert om at de var eneste familie i prosjektet, men hadde ingen betenkeligheter med å delta. Dette ble drøftet med NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS), og de hadde heller ikke betenkeligheter. På samme måte drøftet jeg det at mor var lite til stede i terapien, og at hun ikke møtte til intervjuene. Hun har ikke på noe tidspunkt trukket seg fra forskningsprosjektet. I den forbindelse spurte jeg NSD om jeg måtte utelukke hennes stemme i prosessen. De sa at så lenge hun ikke hadde trukket seg fra forskningsprosjektet, kunne jeg bruke materialet som hun var en del av. Jeg forsikret meg også om at jeg kunne formidle terapien på den måten jeg har valgt å gjøre. De sa da at så lenge det ikke var mulig å identifisere personene, var dette

greit. For å sikre meg at familien delte min opplevelse at å være tilstrekkelige anonymisert, ba jeg far om bistand. Han er den som synliggjøres mest i masteroppgaven. Han leste i gjennom kapittel 4, og sa at han kjente igjen prosessen, men at det likevel var som å lese om en annen familie. Han godkjente innholdet i den formen det framkommer.

Terapeutisk, vil noen kunne hevde at det er et paradoks å si man har en samarbeidsorientert tilnærming, og samtidig si at du ønsker å ha et spesielt fokus på barnet. Harlene Anderson sier:

“Therapy conversations are more like natural talk in which each person’s response informs and invites the other’s. The conversations are not guided by structured maps as to how the conversation should look or unfold; for instance, the pace or the sequence of what is talked about. Nor are they guided by pre-structured questions or other strategies.” (2008)

Det er altså en tilnærming med fokus på det som åpner seg i dialogen i øyeblikket, og ikke på planlagte strategier. Dette har vi forsøkt å ivareta ved å være oppmerksom på det foreldrene er oppatt av. Det vil si å være i nuet i samtalene. Når vi har tenkt på en tilnærming som kunne vært hjelpsom, har vi noen ganger ikke brukt dem i det hele tatt, eller vi har brukt dem senere i terapiforløpet.

Jeg vil i fortsettelsen forsøke å gi en forklaring på noe av forforståelsen og rammen som vi har rundt dette prosjektet.

2 Teoretisk bakteppe

”Er min forståelse kun blindhet for min egen mangel på forståelse? Ofte forekommer det meg slik.”

Wittgenstein, *Om visshet*

Jeg vil her gi en kort beskrivelse av ulike begreper som er sentrale i oppgaven, og en nærmere redegjørelse for det fagteoretiske bakteppet som danner rammen for denne masteroppgaven. Kanskje vil leseren oppleve at jeg bruker begreper som man kan tenke ikke passer inn i en samarbeidsorientert tilnærming. Det er min opplevelse at jeg forstår disse begrepene innenfor en tolkning av at de er konstruerte, og ikke har annen betydning enn det vi legger i dem. Jeg har forsøkt å argumentere for bruken innefor det epistemologien jeg oppholder meg i. En ekstra motivasjon for å våge meg på begreper som er mer brukt innenfor en mer psykodynamisk tradisjon, er mitt behovet for å skape en bro mellom de ulike forståelsene slik at veien over blir lettere. Jeg er også opptatt av å gjøre bruk av det beste fra ulike tradisjoner, og ønsker å tydeliggjøre overfor meg selv og leseren de mulighetene og fallgruvene som ligger i en slik tilnærming. Jeg har valgt å være åpen på dette og legger meg åpen for kritikk i håp om å ta med meg lærdom i prosessen.

2.1 Forklaring av ord og uttrykk

Jeg vil her gi en kort redegjørelse for sentrale begreper i oppgaven, og en begrunnelse for bruken av dem.

Refleksivitet:

I en kontekst med familiekonflikter vil det være viktig at de involverte forsøker å forstå seg selv og de andre i relasjon til konflikten. Fredrick Steiner sier (Leeds-Hurwitz 1995:63) at refleksivitet betyr å bøye tilbake til seg selv, og er hentet fra romernes inspirasjon fra hyrdestavens form. Anne Lise Schibbye (2002:82) sier at ordet innebærer et nærvær til prosesser i selvet, og at det dreier seg om en fleksibel adgang til indre opplevelser og erfaringer. Andre-refleksivitet er å kunne forestille seg den andres indre opplevelse (ibid:82). For å kunne ta et andreperspektiv må man kunne skille egne følelser og tanker fra det man tror den andre tenker. Jeg forstår det slik at refleksivitet er noe som skjer og utvikler seg i relasjon til andre. Det er i samspill vi erfarer, føler, tenker og er. Det er en sammenheng mellom foreldrenes refleksivitet og barnas tilknytning (ibid:88).

Man kan forstå prosessen som en hermeneutisk prosess¹, hvor vår forforståelse utvides i dialog med den andre. Foreldrenes og terapeutenes forståelse av seg selv og andre er et tema gjennom hele den terapeutiske prosessen. Denne forståelsen sees i masteroppgaven i lys av hvem vi opplever oss som i relasjon til konflikten og hverandre.

I forskningssammenheng argumenterer Fredrick Steiner (Leeds-Hurwitz 1995) for å bruke refleksivitet som en tilgang til en annen stemme i forskningen. Han sier at selv-refleksivitet i forskningen noen ganger blir misforstått som narsissisme, men at dette er å underkjenne at refleksiviteten er noe som oppstår i relasjon og gir oss tilgang til en utvidet forståelse. Denne selvkorrigeringen er også en hermeneutisk prosess (ibid:83).

Intersubjektivitet:

Begrepet er viktig for meg da jeg opplever at det retter fokuset mot konfliktens trussel mot samspillet sensitivitet.

Stern sier at deling av felles oppmerksomhet, intensjoner og affektive tilstander er intersubjektivitet (Samspill og selvopplevelse 2000:26). Den er sett på som en beskyttelsesfaktor i forhold til barnets psykologiske utvikling (Kvelling 2007). Anne Lise Schibbye (2002:47) peker på anerkjennelse som et viktig fenomen i det intersubjektive samspillet. Begrepet anerkjennelse i denne sammenhengen er hentet fra filosofen Hegel², og er sentral i dialektiske teori³ (Schibbye 2002). Hegel sier at gjensidig anerkjennelse innebærer at man kan ta hverandres perspektiv. Dette er en nødvendighet for å løse fastlåste mønstre (ibid:41). Schibbye hevder at et barn er avhengig av å møte foreldre med et avgrenset selv. Det betyr at de må skille mellom egne og barnets følelser, og ta barnets perspektiv i samhandlingen. Det vil være vesentlig at den voksne klarer å skille mellom egne følelser og barnets følelser for å få en intersubjektiv samhandling (Schibbye 2002).

¹ Hermeneutisk prosess er av H.G.Gadamer og M. Heidegger (begge tyske filosofer) beskrevet som en sirkel hvor vi i samspill med andre er i en kontinuerlig indre samtale med vår egen forforståelse av den andre (Andersen 2007:147). De hevder at man aldri kan være nøytral i forhold til et annet menneske.

² Hegel (1770–1831) var en tysk historiker og filosof som blant annet gav et sterkt bidrag til dialektikken gjennom sine perspektiv som gav et motbidrag til kartesianske og positivistiske vitenskapsidealene (Schibbye 2002: 36).

³ ”Dialektikken er forenelig med eksistensialismen i det at mennesket oppfattes som noe ikke-ferdig og uforutsigbart, at angst kan frigjøre, at selvrefleksivitet er en spesifikk menneskelig egenskap, og at individet ikke kan forstås uavhengig av sin sammenheng.” (Schibbye 2002:36). Teorien innebærer spenning og dynamikk mellom stabilitet og ustabilitet, ufrihet og frihet, konflikt og forsoning, forandring og utvikling.

Intersubjektivitet er også viktig for den relasjonelle prosessen som skjer mellom terapeut og klient. Harlene Anderson sier at hun og Goolishian ble oppmerksom på den effekten den ikke-vitende posisjonen hadde på utviklingen av en intersubjektiv utvikling av mening og forståelse:

”Meaning and understanding are developed by individuals in conversation with each other in their common attempts to understand other persons and things, others’ words and action. Meaning and understanding are thus intersubjective” (Anderson, artikkel 2005).

For å kunne være intersubjektiv må du ha en refleksivitet i forhold til deg selv i relasjon til andre, og refleksivitet i forhold til hvordan andre kan oppleve sin verden, og hvordan den opplever det i relasjon til deg. I følge Kvello (kurs i Drammen 11.03.11) sier en kjent forsker innefor tilknytningsteori, Fonagy, at intersubjektivitet og selv- og andrefleksivitet er det samme. Slik jeg forstår begrepet vil det være vanskelig å samhandle intersubjektivt om man ikke er refleksiv i forhold til seg selv og andre. Jeg opplever at ordet forsøker å romme dialogens sensitivitet. Altså, er dialogen intersubjektiv, så er man i et samspill hvor alle parter forsøker å forstå hverandres intensjoner og opplevelser.

Refleksjon:

Begrepet refleksjon er svært sentralt i min oppgave. Jeg bruker det for å beskrive dialogiske prosesser i ulike kontekster underveis. Disse prosessene har alle hatt som hensikt å få frem nyanser og utvidet forståelse. Disse reflekterende prosessene har vært posisjoner vi har tatt i terapien, og det har vært metoder for å samle inn erfaringer og søke forståelse i disse erfaringene.

Når jeg i aksjonsdelen sier at jeg tilbyr far mine refleksjoner, så innebærer det at jeg har delt tanker, opplevelser, spørsmål m.v. på en måte som beskrives av Tom Andersen i boken ”Reflekterende prosesser” (2005). Det tilbys i form av undringer og åpninger for at dette er kun en av mange mulige forståelser. På denne måten sikrer man at det man sier er dialogisk, og lett å respondere på om den andre ønsker, eller å forlate om det er mer riktig i øyeblikket.

Hvordan refleksjonen brukes i forbindelse med det metodiske arbeidet blir beskrevet nærmere i kapittel 3.4.

Diskurs og posisjon:

Disse begrepene bruker jeg primært i oppgaven for å utvide forståelsen for de prosessene som utviklet seg i terapien.

I følge Kenneth Gergen (1992) får ting mening gjennom språket som utvikles i samhandling og forhandling mellom flere individer. Disse historiene blir diskurser som gir mening for enkeltindividet eller for større og mindre grupper. En enkel definisjon på diskurs som jeg har hentet fra Øfsti (2010:18) er: *”Diskurs er en bestemt måte å snakke om og forstå verden på.”* (Jørgensen og Phillips, 1999:9). Davies og Harré (1990) er opptatt av de posisjonene vi tar og gir hverandre i diskursene. De er opptatt av rollebegrepets statiske karakter, og fremhever posisjoneringsbegrepets mer dynamiske potensiale. De knytter posisjonsbegrepet nært til diskursbegrepet. I individets samhandling med omverden oppstår det ulike posisjoner som kan tas i bruk, ikke bare en posisjon, men skiftende posisjoner i ulike kontekster. Individet betraktes som en diskurs bruker og ikke som et produkt av diskursene. Tirado & Gálvez sier:

”The idea of positioning is a conceptual and methodological resource especially appropriate for studying interaction in virtual spaces for two reasons. In the first place because it considers that all interaction is discursive or narrative; and, secondly, because it understands that this is a changing, fragmented and absolutely contextual phenomenon.” (2007:11).

Shotter (1998) er opptatt av hvordan vår opptatthet av teoretiserende og forklarende tale tilslører hvordan vi gjennom respons og dialog konstruerer virkeligheten på en måte som posisjonerer oss i forhold til hverandre. Disse posisjonene gir grunnlaget for de handlingene og valgene vi gjør.

2.2 Samarbeidsorientert tilnærming

Jeg ønsker å si noe om hvordan en samarbeidsorientert tilnærming blir beskrevet i teorien og hvordan vi ønsket å gjøre bruk av den i vår samhandling med familien. En samarbeidsorientert tilnærming er basert på postmodernismen, sosialkonstruksjonismen og hermeneutikk. Den er et filosofisk ståsted (Anderson 2003). Hermeneutikken er opptatt av at all forståelse kommer av fortolkning, og at denne aldri kan bli sann. Sosialkonstruksjonismen har fokus på at mening skapes i relasjon, og at vi som språklige og relasjonelle individer er i

kontinuerlig endring. Med dette som ståsted ønsket vi å være sammen med familien på en måte som kunne åpne for nye muligheter og forståelser gjennom nye historier og utvidelser (Anderson 2003). Tilnærmingen forutsetter en kontinuerlig prøving av egen forståelse, praksis og verdensanskuelse. For meg betyr det at jeg ikke kan ”kle på meg” tilnærmingen når jeg går inn i det terapeutiske rommet, men at det er en måte å være menneske i verden (Anderson 2007):

- ”Klienten og terapeuten som samtalende partnere
- Klienten som ekspert på seg selv, og terapeuten som ekspert på relasjon
- Terapeuten som ikke-vitende
- Terapeuten som offentlig – synlig – transparent
- Klienten og terapeuten som omformer sammen gjennom gjensidig utforskning
- Terapeuten som opprettholder usikkerhet
- Samtale som en hverdagslig virksomhet” (Oppsummert i Bagge 2011)

I en samarbeidsorientert tilnærming inviteres vi til å være opptatt av dialogen, pausene, ordene vi bruker, meningen vi legger i dem og de meningsbærende historiene som vi ”lar” forme våre liv. I dialogen ønsker man å legge til rette for den andres uttrykk. Dette gjør man ved å lytte til hva de sier, og ikke hva vi tror de tenker. For å komme i posisjon til å lytte på den måten, må man bli mindre opptatt av hva man selv tror den andre tenker og sier (Andersen 2007:41). Man må tilby nysgjerrighet på en vennlig og anerkjennende måte.

Bakhtin (1994) sier at dialog er en måte å tenke sammen på, og at meninger skapes og omformes fra respons til respons. Han sier videre at ingen kan leve uten respons. Jo flere stemmer som bidrar inn i dialogen, jo større er muligheten for at nye ideer utvider og skaper nye rammer. Dette skaper en delt virkelighet. Den responsen vi gir danner grunnlaget for hvilken dialog vi får. Dette gir terapeutene et ansvar for den dialogiske prosessen, og gir muligheter til å skape endring i forståelse gjennom å endre sin egen respons. Dette gir mening til læresetningen ”at man ikke kan endre andre enn seg selv”.

I dialogen skal man ikke holde sine tanker eller agenda skjult, men gjøre de tilgjengelige som en refleksjon eller nysgjerrighet. Da er man åpen, og gjør seg tilgjengelig for å bli motsagt eller motbevist. Dette gir tilgang til en felles utforskning som er basert på størst mulig grad av likeverdighet. Når vi er opptatt av språket i dialogen, er man opptatt av at ord kan åpne og lukke og at fortellinger om våre liv ofte er sterkt styrende for våre holdninger og handlinger.

De kan være konstruktive og de kan være hemmende. De kan være åpne og de kan være skjulte (Anderson 2003). Fortellingene eller historiene blir meningsbærende når de blir forklarende for ting som skjer rundt og i individet. De lager med andre ord en ramme for fortolkning.

Flerstemthet vil være et av de sentrale målene i dialogen. Den vil bli utfordret av en rekke naturlige prosesser i samtalen, konteksten og tradisjon vi heller til. De dialogiske prosessene vil blant annet være påvirket av samtalsens sentrifugale og sentripetale krefter (Bakhtin 1981). De sentrifugale kreftene er motsetningene og uenighetene. Bakhtin regnet dette som de kreative kreftene i prosessen. De sentripetale kreftene er sterke, og lar seg ofte styre av diskurser og behovet for enighet. Ofte kan de få oss til å lande en uro for raskt, eller til å forstå litt for fort. Tverrfaglighet kan bidra til flerstemthet. Jakkoo Seikulla og Tom Erik Arnkil (2007:24) skriver: ”Det så ut til at det var nettopp flerstemtheten som bidro til å utvide de innsnevrede tanke- og interaksjonsmønstrene.” I vår kontekst legger jeg til grunn at familievernkontoret har spesiell kompetanse i forhold til parterapi, og barnverntjenesten har spesiell kompetanse på barns behov for gitte omsorgsbetingelser. Hvert perspektiv utgjør flere stemmer, som gjennom felles dialoger vil kunne tilby en utvidelse av foreldrenes meningssystemer.

Vi har vår forforståelse i form av kunnskap, men det har også klientene. Astri Johnsen (2004) sier hun har endret sin terapi de siste årene blant annet på grunn av familienes økte tilgang og forståelse av terapi. I denne sammenhengen blir det viktig å få fram hva det er familien kan og forstår om konteksten, og dermed å foreta en avklaring. Det vil også være viktig å utforske historiene som familien forstår denne kunnskapen i forhold til. Vi ønsker å møte familien med utgangspunkt i at alle stemmer er like viktige og at forforståelsen skal være tilbakeholden og inviterende. Dette er å innta en ikke-vitende og ikke-ekspert holdning. Man må ikke forstå dette som et forsøk på å viske ut eller underkjenne kunnskap man har, men se muligheten til å løfte fram enkeltindividets ekspertise på seg, sitt liv og sine erfaringer.

Når man inviterer til dialog og utvidelse gjennom refleksjoner er det viktig å invitere til dette gjennom forskjeller som er passe forskjellig (Ølgaard 2004 og Andersen 2007). Med utgangspunkt i Batesons kjente sitat: ”En forskjell som gjør en forskjell” (Ølgaard 2004), har Tom Andersen (2007) i samarbeid med Aadel Bülow-Hansen funnet begrepet ”passe usedvanelig” (jeg bruker i oppgaven forskjellig i stedet for usedvanelig). Andersen peker på at

det er tre type forskjeller. En som er for forskjellig og som kan virke støtende. En som er for lite forskjellig og som derfor ikke gir bevegelse. Og til sist den forskjellen som er passe.

Både Tom Andersen (2007) og Harlene Anderson (2003) sier at de som deltar i terapien er de som skal bestemme hvem som skal være deltakere fra gang til gang. Dette gjør fellesskapet og kontrollen over egen prosess til en sentral faktor. Videre sier Harlene Anderson at:

“Et slikt samarbeidsorienterte terapisystem fungerer som et samtaleorientert partnerskap, hvor terapeuten og klienten i felleskap setter genser og tar beslutninger om behandlingens mål.” (2003:104)

I et postmodernistisk perspektiv vil man ta med seg en ydmykhet og forventning om selv å blir berørt og være i forandring. Her håper jeg å kunne slutte meg til Tom Andersen som sier at da er det ikke lenger snakk om terapi, men menneskekunst. Og min tilføyelse - menneskekunst som er samskapt i likeverdighet.

2.3 Barnet i konflikten

Kari og jeg møter også foreldrene med en forforståelse basert på empiri og erfaring i forhold til barn i familier i konflikt. Jeg vil her skissere noe av forskningen vi har som bakteppe. Jeg vil også si noe kort om hvilke terapeutiske tilnærminger vi på forhånd tenker vi kan gjøre for å ivareta et barnefokus.

Hvert år opplever ca 25 000 barn samlivsbrudd mellom foreldrene sine i Norge (Størksen 2006). Cirka 10 prosent av foreldrene for disse barna får barnefordelingen avgjort av domstolene (Lande 2003). I noen av disse familiene, samt i en del andre familier, har det over tid vært et høyt konfliktnivå. I andre familier forekommer det også vold mellom foreldrene, og mellom foreldre og barn. I følge Solveig Bugge Lande viser flere store studier forskjeller på psykisk helse hos barn som opplever skilsmisser, og de som ikke gjør det. Hun viser også til studier som tyder på at barna får større vansker av alvorlige og langvarige foreldrekonflikter, enn av skilsmissen i seg selv. Det er også forskning som sier at de ungdommene som både hadde foreldre med psykiske problemer og skilte foreldre, hadde veldig høy forekomst av psykiske helseplager. Av disse rapporterte ca. 30 prosent av ungdommene om plager med symptomer på angst og depresjon (ibid). Hennes forskning viste også at redusert selvbilde var en faktor som gikk igjen.

Selvbilde er den opplevelsen vi har av oss selv. Innenfor psykologisk forståelse tenker man ofte på selvbilde som en stabil egenskap hos individet. Men innenfor en sosialkonstruksjonistisk og en samarbeidsorientert forståelse vil man se på en persons bilde av seg selv (altså selvet), som noe som konstrueres og rekonstrueres i et kontinuerlig samspill med andre. Men innenfor begge forståelsene vil en se på et positivt selvbilde som en vesentlig beskyttelsesfaktor mot stress. I følge Daniel Stern (2003) er selvopplevelsen et organiserende prinsipp i kontinuerlig utviklingen. Han sier at den alltid er knyttet til relasjon, og derfor til tilknytningsmønsteret mellom barnet og foreldrene.

Barn trenger en viss kvalitet i samspillet for å kunne utvikle seg optimalt kognitivt og mentalt (Tetzchner 2001). Samlivsbrudd og andre psykososiale forhold er risikofaktorer som er med og påvirker barnas utvikling og foreldrenes omsorgskompetanse (Kvvello 2007). I følge Kvvello (ibid) vil et høyt og langvarig konfliktnivå i foreldrenes samliv prege hele familieatmosfæren og foreldrefunksjonene. Dette kan påvirke barns utvikling. Når foreldre står i vedvarende krise kan de oppleve at det kognitive nivået og den affektive reguleringen bryter sammen eller blir sterkt redusert. Dermed kan også deres evne til å ivareta barnet reduseres.

Dette er deler av det bakteppet vi hadde med oss i oppstarten av terapien. Jeg hadde tidlig i prosessen gjort valgene for forskningspraksis og forskningsteoretisk ståsted. Disse valgene vil jeg nå redegjøre for.

3 Begrunnelse for valg av forskningsteoretisk ståsted og forskningspraksis

Jeg har valgt å forske på effekten av barnefokus i en samarbeidsorientert terapeutisk tilnærming. Jeg vil her redegjøre for mitt valg av forskningsteoretisk tilnærming og forskningspraksis. Jeg vil også introdusere begreper for å forklare prosessen, og begrunne

hvorfor det har vært viktig for meg å anvende et språk som jeg mener er mer forenelig med et postmodernistisk ståsted.

3.1 Valg av forskningsteoretisk ståsted

Jeg ønsker å ha en hermeneutisk og sosialkonstruksjonistisk tilnærming til studien. Dette er forankret i en postmodernistisk epistemologi. Denne epistemologien avviser modernitetens årsak – virkningsforståelse. Den kjennetegnes ved sin usikkerhet, foranderlighet, uforutsigbarhet og det ukjente. Den peker på viten som diskursiv praksis, og på det flerstemte i fortellinger (Anderson 2003:64).

3.1.1. Hermeneutikk

En hermeneutisk tilnærming legger vekt på at det ikke finnes en egentlig sannhet, men at det er rom for flere nivåer av tolkninger (Thagaard 2002:37). Når vi beveger oss mellom disse nivåene av tolkninger vil man måtte ta hensyn til konteksten. Det vil si at man må forstå den kulturelle, fysiske og sosiale konteksten informasjon vokser ut ifra. Man må søke kunnskap om symbolikken i ord og handlinger, og man må være oppmerksom på egne begreper og egen posisjon. Det vil også være vesentlig å se på egen forforståelses betydning for prosessen, samt å ha en forståelse for at mening bare kan forstås i lys av den konteksten den oppstår i.

Heidegger ber oss beskrive og forstå menneskene i relasjon til andre mennesker og gjenstander. Han sier at menneskene kun kan forstås i relasjon til andre. Han skiller her sin forståelse fra Descartes som hevder at mennesket eksisterer kun i kraft av seg selv og sin evne til å tenke (Lyngeng 2009). Når jeg studerer relasjonelle prosesser så studerer jeg også meg selv.

I hermeneutikken er man også opptatt av tynne og tykke beskrivelser (Thagaard 1992:37). Den tynne beskrivelsen er en gjengivelse av noe som er observert, mens en tykkere

beskrivelse er observasjon sammen med en utdypning i de involvertes meninger og fortolkninger.

Harlene Anderson beskriver forståelsesprosessen fra et hermeneutisk perspektiv slik:

“the process of understanding is the process of immersing ourselves in the other’s horizon” (Anderson, 1997, p. 39). It is in this act of immersion this quest for meaning that we try to comprehend and make sense of the familiar and unfamiliar. We participate in creating what we think or believe we understand or know.” (Anderson 2005)

3.1.2 Sosialkonstruksjonismen

I følge Chen og Pearce (Leeds-Hurwitz et al 1995) forstår sosialkonstruksjonistene sosiale relasjoner og spesielt språk, som en interaktiv, medskapende, iboende og kontinuerlig pågående prosess. Jeg forstår dette som en prosess som er i og mellom mennesker på samme tid. Vi skaper oss selv, den andre og relasjonen i en og samme prosess. På bakgrunn av dette sier Chen og Pearce (ibid:140) at man alltid må hente kunnskap om samhandlingen i relasjonen mellom den som observerer og den som blir observert. Dette må være en del av en refleksiv prosess i forskningen.

Et sosialkonstruksjonistisk forskningsteoretisk ståsted gir meg en mulighet til å fokusere på historiene og språket i terapien og i refleksjonene. Jill Freedman og Gene Combs beskriver disse holdningene innefor en sosialkonstruksjonistisk forståelse:

- ”1. Virkeligheten blir sosialt konstruert.
2. Virkeligheten konstrueres gjennom språket.
3. Virkeligheten blir organisert og bevart gjennom historier/narrativer.
4. Det finnes ingen grunnleggende/essensielle sannheter om folk.” (Lundby 2003:78)

Denne forskningsteoretiske tilnærmingen gir meg tilgang til å utforske de meningsbærende historiene som vi forteller, skaper sammen og omskaper. Det gir meg tilgang til en nysgjerrighet på hva som skjer i relasjonen mellom oss i terapirommet, og i familien. Geir Lundby sier at: ”Å ha et narrativt og sosialkonstruksjonistisk syn på verden gir nyttige ideer om hvordan makt, kunnskap og ”sannhet” blir forhandlet i familier og større sosiale sammenhenger” (ibid:77).

3.2 Aksjonsforskning og single case studie som praksis og design

Jeg har valgt å bruke aksjonsforskning og kvalitativ forskning som forskningspraksis. Jeg har forsket innenfor en terapeutisk kontekst, og synes det er nyttig for meg å tenke på prosessen som en forskningspraksis og ikke som en metode eller metodologi. Peter Reason og Hilary Bradbury sier de ønsker å bruke ordet praksiser i stedet for ordene metode og metodologi:

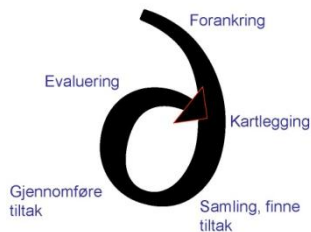
” We have chosen this rather than methods and methodology because we want to emphasize again that action research takes place in the doing of it rather than the abstract describing of it.” (2008:235)

Begrunnelsen er at de ønsker å vise at man har ulike alternativer for å samle informasjon og håndtere denne, men at man i aksjonsforskning må stå fritt til å tilpasse bruken det faktum at vi forholder oss til levende individer. De sier også at medvirkning og påvirkning av andre er en holdning i forskning (ibid:236). Derfor vil også andre være med å påvirke hvordan man får samlet kunnskapen gjennom praksisen. Dette henger også sammen med valg av kvalitativ forskning. I motsetning til kvantitativ forskning, gir denne en fyldigere og mer detaljert beskrivelse av et fenomen (Johannessen og Tuft 2002). Valget vil også gi meg større grad av fleksibilitet i prosessen og mulighet til å jobbe med de ulike delene i prosessen parallelt. Dette gjør at prosessene står i gjensidig påvirkningsforhold til hverandre (Thagaard 2003:29).

”Sammenhengen mellom begrepet aksjon og begrepet forskning understreker essensielle kjennetegn ved metoden: å prøve ut ideer i praksis for å forsøke å skape forbedring og for å øke kunnskap.” – min oversettelse (Mcniff, Lomax og Whitehead 1996:9). Metoden kan anvendes på følgende måte:

1. Jeg finner ut hva jeg ønsker å endre/utvikle.
2. Jeg jobber fram korreksjon/prosjektet.
3. Jeg innhenter informasjon i prosessen.
4. Deretter analyserer jeg informasjon gjennom refleksjon og dveling ved erfaringene og tilbakemeldingene ved hjelp av teori.
5. Jeg starter ny prosess med bruk av korreksjonene. Undersøkelsen er ferdig når jeg er fornøyd med resultatet eller rammen (for eksempel tid og penger) hindrer fortsettelse.

Dette er en modell som kan belyse aksjonsforskningsprosessen:

(Nytrø et al. 1995)

Tanken bak valg av metode er at nye erkjennelser også kan anvendes på andre situasjoner. Dette forutsetter at refleksjonene dokumenteres skriftlig og knyttes til teori, både eksisterende teori og teori som eventuelt skapes gjennom prosjektet. Tiller (1999) viser til Carr og Wilkinson som poengterer at aksjonsforskning har som mål at deltakerne skal kunne utforske sin egen situasjon for å kunne forandre den.

I aksjonsforskning kan forskeren undersøke og forbedre egen praksis (McNiff, Lomax og Whitehead 1996). Denne metoden gjør at jeg som terapeut og ”forsker” i samhandling med familien og medterapeuten kan arbeide for endring. Dette skjer samtidig som endringsprosessen brukes til å samle inn informasjon. Reason & Bradbury (2001) hevder at deltakerne vil oppleve seg myndiggjort gjennom deltakelse i forskningsprosjekter. Med en sosialkonstruksjonistisk forståelsesramme, som hevder at språket skaper vår forståelse av verden, ser jeg nytten av at jeg sammen med Kari og familien kan finne veien gjennom dialog og refleksjon. Jeg ønsket å løfte familien som en viktig bidragsyter til den terapeutiske utviklingen, og derfor også som aktive deltakere til selve forskningsprosessen. Dette gjorde at jeg endte opp med en Single case study, med aksjonsforskning som forskningspraksis.

3.2.1 Single case studie i aksjonsforskning

Masteroppgaven er en single case studie. Det vil si at det er en konkret familie som er i fokus for undersøkelsen. I følge Rudi Dallos og Arlene Vetere (2005:129) defineres case studies som forskning hvor man undersøker et fenomen i en reell kontekst med all dens kompleksitet. De sier det har vært gjort noe forskning av familieterapeuter med denne

metoden, men ofte har disse kun beskrevet terapeutens opplevelse. Jeg håper at jeg gjennom min forskningspraksis og terapi kan gi denne studien en utvidelse gjennom familiens kontinuerlige deltakelse, og spesielt gjennom refleksjonene til far som kommer til uttrykk i intervjuene. Jeg håper også at samspillet mellom de ulike nivåene av refleksjoner har gjort forskningen til en kreativ prosess som har skapt erfaringer for alle deltakerne (Leeds-Hurwitz1995:146).

Jeg har ønsket å samle lokal kunnskap med utgangspunkt i mine forskningsspørsmål og de erfaringene som framstår som mest vesentlige for oss som deltar (ibid). Yin (1994) sier at de meste vanlige spørsmålene i en single case studie er spørsmål som ”hvordan” og ”hvorfor”, og at den første oppgaven for forskeren er å definere spørsmålene. Hun sier også at det i prosessen er nyttig for å fokusere på studiens mål: ”A how or why question is being asked about a contemporary set of events over which the investigator has little or no control.” (Yin, 1994:9). I min masteroppgave har jeg valgt å spørre om hvordan tilnærming gir muligheter i terapien, hvilke utfordringer vi møter og hvordan vi kan tilnærme oss dette. Spørsmålene har vært av stor betydning for prosessen og de refleksjonene som er gjort underveis.

3.2.2 Etiske betraktninger og dilemmaer i forhold til aksjonsforskningsrollen

Aubert (1973) hevder at en av begrunnelsene for aksjonsforskning, til forskjell fra mer tradisjonell forskning, er av etisk karakter (Axelsen og Finset 1973). Han sier videre at når man som forsker oppdager nød eller skjevheter i samfunnet, vil det være direkte uanstendig å ikke gjøre noe praktisk.

En aksjonsforskningstilnærming krever fleksibilitet og kreativitet i tillegg til praktisk feltforståelse (Berger 2006). I et aksjonsforskningsperspektiv vil vi utvikle og forske i en stadig pågående interaksjon. Det er refleksjonene i samhandlingen med Kari og familien som bestemmer prosjektets retning og vårt fokus for terapeutisk utvikling. Det er ikke mulig å ha en kjørlig distanse til ”materialet” da det i stor grad vil omhandle meg selv og de relasjonene jeg er en del av.

Aksjonsforskning vil på mange måter avvike mye fra mer tradisjonelle forskningsmetoder hvor man undersøker objekter utenfor seg selv. I aksjonsforskning er det ens egne ideer (her

prosjekt) og ens egen praksis som står under lupen, og blir undersøkt. Dette ansvarliggjør meg i prosessen med familiene på en helt annen måte enn modernistiske metoder gjør.

Aksjonsforskningen med en postmodernistisk og hermeneutisk forståelse vil tvinge meg til å være i en kontinuerlig indre dialog i forhold til etisk, metodisk og teoretisk tilnærming.

Det er legitimt å spørre seg om man ved bruk av aksjonsforskning får noen gyldig kunnskap som kan bli benyttet av andre. Kritikerne av metoden sier at den er kontekstbetinget. Steiner sier at en fare ved et postmodernistisk ståsted er at all informasjon som frembringes sees på som kontekstuell betinget og lite overførbart til andre situasjoner. De kontekstuelle sider er viktige å vurdere. Spesielt er det viktig å se på om relasjonen mellom forsker og informanter, og måten informasjonene er fremkommet på, kan ha påvirket det som beskrives som funn (Leeds-Hurwitz1995).

Jeg ønsket å gjøre denne forskningsprosessen til vår, og ikke bare min. Dette gjør Kari og far til medforskere, og øker troverdigheten til materialet. Jeg har ingen ambisjoner eller visjoner om å finne noe som kan kalles konklusjoner eller sannheter. Oppgavens troverdighet og overførbarhet hviler på min evne til å lage en sammenheng mellom prosessen som har vært i terapien og refleksjonene som danner grunnlaget for prosessen. Det vil også være vesentlig å synliggjøre hvordan dataene (som jeg kaller refleksjoner) er samlet inn og har fått mening etter hvert. Troverdigheten av erfaringene våre vil måtte sees i den konteksten de oppstår i. Kunnskapen er ikke verifiserbar, og eksisterer ikke uavhengig av de involvertes tanker og følelser (Anderson 2003). Min oppgave blir å gi dem gyldighet og betydning ut over denne oppgaven ved å knytte refleksjonene opp mot teori.

Et dilemma for meg er at noen kan oppleve det jeg forteller om som riktig beskrivelse av virkeligheten i denne familien. Det er viktig å lese med en forståelse for at det jeg skriver er kun en fortelling av flere mulige, og at det i all hovedsak er min distinksjon.

3.3 Innhenting av informasjon

Hensikten med terapien er å forsøke å hjelpe en familie med store konflikter til å finne en måte å samarbeide på som ivaretar de voksne og barnet deres. Forskningens intensjon er å

undersøke om et samarbeidsorientert terapeutisk ståsted med barne- og omsorgsfokus, kan være en nyttig terapeutisk posisjon i den konteksten vi jobber i.

Innhenting av informasjon gjøres på flere måter og nivå. Jeg har ført logg på timene med familien i forhold til hva de har vært opptatt av, og hvordan vi jobbet sammen. Kari og jeg reflekterte i cirka 15 minutter etter hver terapitime rundt prosessen vi hadde hatt.

Refleksjonene ble tatt opp på bånd. Halvveis og avslutningsvis intervjuet jeg far i familien. Intervjuene ble tatt opp på bånd og transkribert. På samme tidspunkt i terapiprosessen transkriberte jeg 3 refleksjoner fra den aktuelle fasen (fase 1 og fase 2 – se kapittel 4). Kari og jeg hadde en times refleksjon rundt erfaringene så langt og veien videre på bakgrunn av transkripsjonene og intervjuene med far. Dette gjorde jeg i begge faser. Til sist skrev jeg en logg over alle refleksjonene som Kari og jeg hadde hatt etter hver terapitime, samt midtveis og avslutningsvis.

Det er ikke uvanlig av aksjonsforskningen blir kritisert for ikke å gjøre materialgrunlaget tilstrekkelig synlig i forskningen. For å forsøke å unngå dette gjengir jeg hele prosessen svært detaljert. Dette har vært viktig for meg siden aksjon og forskningen er så tett vevet sammen. På denne måten ønsker jeg å gjøre meg mest mulig åpen, og unngå at konteksten de ulike refleksjonene er hentet fra blir utydelig for leseren. Dette er med en helt klar fare for at materialet som presenteres blir for omfattende, og at deler av det ikke er tilstrekkelig vesentlig for det utvalget at tema jeg velger å reflektere over i kapittel 4.

3.4 Refleksjon som metode for analyse

Kvalitativ undersøkelse gjør at forskeren kontinuerlig tolker informasjonene og former og endrer problemstilling, analyse og teorier i løpet av prosessen. Derfor vil måten man samler informasjon, og analyser denne, kunne variere og endre seg underveis. Denne prosessen er et samspill mellom forskerens for forståelse og tendenser i datamaterialet (Thagaard 2002:134). Jeg opplever at begrepet analyse gir avstand til aksjonsprosessen jeg har vært i, og at begrepet hører inn under en mer positivistisk tradisjon. Jeg har derfor valgt å bruke ordet refleksjon i stede for analyse. I løpet av det året har min forståelse endret seg. Dette håper jeg kan være utvidende. Tom Andersen sier:

”Måske er det ikke helt spildt at standse op ved denne diskussion og spørge, om de reflekterende processer står for en alternativ måde at nå frem til viden på, og om den måske også er en måde, som føre frem til alternativ viden?” (2005:113)

Ved bruk av aksjonsforskning i mitt prosjekt foregikk den fortløpende refleksjon i terapien og metarefleksjoner etter terapien opp mot forskningsspørsmålene. Dette gjorde at terapien var i en kontinuerlig utviklingsprosess. Disse refleksjonene ble dermed analysen som formet prosessen. Jeg velger selv å se på dette som flere nivå av refleksjoner hvor jeg gjennom flerstemthet forsøker å utforske og utvide forståelsen i forhold til de beskrevne terapeutiske prosessene. Flerstemtheten i refleksjonene er stemmene til familien, Kari, meg og teori. Den siste delen av terapiprosessen var også sterkt preget av intervjuet med far midtveis i prosessen. På samme måte er de avsluttende refleksjonene sterkt influert av det avsluttende intervjuet. Det siste refleksjonsnivået er når jeg ett år etter avsluttet terapi, reflekterer over prosessen ”i samtale” med teori.

Jeg valgte et semistrukturert intervju da jeg ønsket refleksjoner og dialog. På samme tid ønsket jeg hjelp av en intervjuguide til å strukturere meg slik at jeg sikret tilgang til det jeg trengte å vite. Jeg ønsket også å skape en ramme om intervjuene som var annerledes enn terapien (Thagaard 2002). Familien var orientert om at jeg kunne bruke sitater fra intervjuet, men at disse ville framstå anonymisert. I tillegg til spørsmålene fortalte jeg far om ulike refleksjoner Kari og jeg hadde delt så langt, og spurte om hans mening i forhold til dette. Spørsmålene var utformet med utgangspunkt i forskningsspørsmålene. I tillegg rommet de undringer i forhold til om familien opplevde forskjeller på tilnærmingen til Kari og meg, hvordan de ble påvirket av å være en del av et masterprosjekt og om de hadde tanker i forhold til at jeg var ansatt i barneverntjenesten. Kun det siste spørsmålet vil tas opp senere i oppgaven (kapittel 6.2). De øvrige spørsmålene gis ikke oppmerksomhet i denne masteroppgaven da omfanget ville blitt for stort.

Thagaard sier at for at analysen skal få et helhetlig, og ikke et positivistisk preg, er det viktig av delene ikke løsriver fra konteksten de har oppstått i (Thagaard 2002:31). Jeg vil i kapittel 4 forsøke å beskrive de opplevelsene vi har gjort oss underveis i en kontinuerlig dialog med dette bakteppet.

4 Terapi- og refleksjonsprosessen

“Between the idea
And the reality
Between the motion
And the act
Falls the Shadow”

T.S. Eliot, *Four Quartets*

Det er et kontinuerlig samspill mellom aksjons- og refleksjonsprosessen. Aksjonen vil i dette tilfelle være terapien vi tilbyr til familien, og refleksjonen vil være den måten vi får inn data på og analyserer den for å kunne utforme og forbedre aksjon (kapittel 4.1).

Jeg vil først gjøre rede for rammene og konteksten for terapien. Deretter begrunner jeg valgene jeg har gjort for oppbygningen av kapittelet.

Konteksten for terapien og forskningsprosessen

Terapien var et samarbeid mellom en terapeut fra familievernkontoret og meg som terapeut fra barneverntjenesten. Rommet terapien foregikk i lå i samme bygg som barnverntjenesten hadde sine lokaler, men ikke i samme etasje som selve tjenesten ble drevet i.

Med ståsted i en samarbeidsorientert tilnærming, forsøkte vi å være lydhør for alle stemmene. Vi ønsket å anerkjenne deres opplevelser og tanker som like betydningsfulle som vårt teoretiske bakteppe og forforståelse. Det betydde at vi forsøkte å innta en ikke-vitende og aktivt lyttende posisjon, og at dialogen var i fokus. Vi la til grunn at det var foreldrene som fikk tilbud om terapi, og at det derfor var opp til dem å definere hvem som skulle være en del av det terapeutiske systemet (Andersen 2007).

Foreldrene, og etter hvert vi som terapeuter, var bekymret for at barnet tok skade av den stadig pågående konflikten og kommunikasjonssvikten i familien. Konflikten var mellom foreldrene, og mellom barnet og foreldrene. I tillegg hadde barnet gjentagende konflikter med klassevenninner. Mor sa hun ønsket å være en del av den terapeutiske prosessen, men slet av ulike årsaker med å stille til samtaler og intervjuer. Det er derfor fars stemme som har hatt hovedfokus, og terapien handlet i hovedsak om hans behov for å klare å ivareta barnet i en vekslende omsorgssituasjon, og hans ønske om å jobbe med sin egen konflikthåndtering både i forhold til mor og til barnet.

Vår refleksjon på ny terapi

Etter hver terapitime brukte Kari og jeg 15 minutter til refleksjon over timen. Deretter så vi på hvordan erfaringene så langt kunne hjelpe oss og familien videre i den terapeutiske prosessen.

Refleksjonene hadde fokus på temaene i forskningsspørsmålene, samarbeidsorientert tilnærming med barne- og omsorgsfokus:

- Hva har familien vært opptatt av? – Vår punkttering av tema som vi har jobbet med.
- Hvordan har vi vært samarbeidsorientert i tilnærmingen?
- Hva skjedde når vi ikke klarte dette, og hva var konsekvensene?
- Hvordan har vi hatt fokus på barnet i familien, og hvordan har det i så fall påvirket det samarbeidsorienterte ståstedet?
- Hva kan vi gjøre annerledes i fortsettelsen?

Refleksjonen ble utgangspunktet for det vi tenkte kunne være utvidende for neste time. Det er viktig å presisere at vi ofte ikke brukte ideer fra refleksjonene i neste møte, da vi med her og nå perspektivet opplevde at det ikke ble riktig. Vi gjorde oss heller ikke opp noen bestemt mening om hvordan de burde løse ting. Vi reflekterte rundt hvordan vi i fellesskap kunne komme nærmere en oppløsning av situasjonen gjennom dialog og terapeutiske posisjoner. Vi drøftet ofte refleksjonene med foreldrene, og var nysgjerrig på hva de tenkte kunne være mest hjelpsomt.

Hvordan kan man forstå beskrivelsene

Jeg bruker underveis ord som at ”vi opplevde”, ”vi tenkte”, ”vi undret oss” og at ”vi forsto” far eller mor på ulike måter. Når jeg skriver dette slik er det for å presisere at dette var min eller vår forståelse av det vi så. Vi tenkte ikke at det var slik for den andre, men det var slik vi forsto det vi så og hørte ut fra vår forforståelse. Derfor er det viktig for meg å presisere at det ”å forstå” i denne sammenhengen ikke henviser til en opplevelse av å begripe sannheten for andre eller for prosessen. Den viser til min personlige og subjektive forståelse, som jeg hele tiden er i prosess med.

Bakhtin (1984) sier at man kan forsøke å forstå den andre dialogisk, og ikke psykologisk. Gjennom dialogen kan man forsøke å begripe den andres indre dialog, og bistå gjennom respons til å gjøre den åpen. Han mener også at man kan forsøke å forstå en uttalelse i dens kontekst ved å se dens narrative betydning og ikke sette den i en bestemt kategori eller gi den identitet.

For å sikre at vår forståelse og opplevelse ikke er fjernt fra hva far opplevde har han fått lest aksjonsdelen i denne oppgaven. Han sier at han på en måte ikke kjenner igjen historien på grunn av anonymiseringens omfang. Samtidig sier han at han kjenner igjen de følelsene han hadde og den prosessen han opplevde å være en del av.

Valg av temaer i oppgaven

Hvert møte er beskrevet med ett eller to tema og en boks med beskrivelse av hvorfor jeg har valgt tematet/ene. De temaene som jeg har valgt trådte fram som betydningsfull for meg når jeg skrev ned den terapeutiske prosessen i oppgaven. Jeg valgte dem fordi jeg opplevde at de synliggjorde prosessen knyttet til temaene i forskningsspørsmålene mine.

Jeg opplever at ordet ”tema” kan ramme inn forståelsen for mye. Samtidig hjalp den samme rammen meg til å ikke gå ”hvileløst omkring” i beskrivelsen av hva som skjedde i dialogene. Det er viktig at leseren forstår at dette er mine punktueringer og det jeg ble oppatt av. Det er derfor min forforståelse og etterforståelse som kommer til uttrykk. Jeg vil forsøke å være åpen på hvorfor jeg kom fram til temaene.

4.1 Første fase av terapiprosessen

Jeg vil i dette kapittelet redegjøre for den første fasen i prosessen. Designet vil bli som følger:

- **Hovedtema i samtale 1 og 2 – Tillit**
 - Vår terapi knyttet til temaet.
 - Vår refleksjon mot ny terapi.
 - Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter.
- **Hovedtema i samtale 3 – Å åpne opp og lukke en samtale og Meningsbærende historier**
 - Vår terapi knyttet til temaet.

- Vår refleksjon mot ny terapi – erfaring i lys av forskningsspørsmålene.
 - Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter.
- **Hovedtema i samtale 4 – Intersubjektiv samhandling**
 - Vår terapi knyttet til temaet.
 - Vår refleksjon mot ny terapi – erfaring i lys av forskningsspørsmålene.
 - Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter.
- **Hovedtema i samtale 5 og 6 – Ny posisjon**
 - Vår terapi knyttet til temaet.
 - Vår refleksjon mot ny terapi – erfaring i lys av forskningsspørsmålene.
 - Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter.
- **Hovedtema i samtale 7 – Fokuset rammer inn samtalen**
 - Vår terapi knyttet til temaet.
 - Vår refleksjon mot ny terapi – erfaring i lys av forskningsspørsmålene.
 - Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter.

Jeg har valgt å løse designet slik i håp om at leseren skal kunne få en fornemmelse av den terapeutiske prosessen og forskningsprosessen underveis.

Det som trekkes fram her av den terapeutiske prosessen og temaer er begrenset til det som er fokus i forskningsspørsmålene. Etter forklaringen for valg av tema ”åpner jeg døren” inn til terapirommet. Her forsøker jeg å synliggjøre den terapeutiske prosessen. Deretter gir jeg et innblikk i de refleksjonene Kari og jeg hadde rundt forskningsspørsmålene. Til sist synliggjør jeg refleksjonene mine i lys av relevant teori ett år etter.

Innledning til samtale 1 og 2

Vi startet terapien med å snakke med hver av foreldrene hver for seg. Årsaken var praktiske grunner fra deres side. Etter dette møte kun far til resten av terapien i denne fasen. Mor var forhindret fra å komme. Hun ønsket ikke at vi skulle snakke med barnet.

4.1.1 Samtale 1 og 2 – Tillit

Temaet står fram som viktig for meg fordi begge foreldrene etterlyste mer tillit til den andre i disse samtalene. De forklarte at konfliktene oppstod nettopp på grunn av mangel på tillit, og at misstilliten økte når nye konflikter trådte fram. Jeg opplever også at tillit er viktig for å skape en god terapeutisk relasjon, og for å skape en base for en frigjørende dialog.

Foreldrene møtte hver for seg de to første samtalene, på grunn av praktiske omstendigheter. De var begge bekymret for ulike forhold rundt Janne. Foreldrene beskrev henne som tidvis utagerende og grenseutprøvende. De bekymret seg for hvordan den andre forelderen utøvde omsorg i form av rammer, emosjonell ivaretagelse og lekser. De fortalte om erfaringer i samarbeidet som var svært vanskelige for dem, samt om to nylige tilfeller av godt samarbeid som de begge sa hadde vært positive for Janne.

De mente begge at Janne satte dem opp mot hverandre ved å snakke stygt om den andre. Dette gjorde at Janne kunne manøvrere seg rundt regler og avtaler. Ved å skylde på den andre forelderen fikk hun større alburom, sa begge. Mistilliten til den andre gjorde at foreldrene kviet seg for å sjekke ut om det hun sa stemte. De gangene de gjorde det, utløste det ofte nye konflikter mellom alle tre.

Begge foreldrene trakk altså fram mangel på tillit som et sentralt tema i samarbeidsvanskene i de to første samtalene. Vi forsøkte å møte den uttrykte mistilliten mellom dem var å lytte med åpenhet og nysgjerrighet til historiene. Vi lyttet med ekstra oppmerksomhet på de positive unntakene, og utforsket med begge to det potensialet disse unntakene gav. Et aktivt barnefokus hadde vi når vi lyttet til beretningene om barnet, og når vi reflekterte sammen med dem om hvordan Janne og den andre parten kanskje opplevde både konfliktene og de positive

unntakene hvor konflikten ikke hadde vært til stede. Vi utforsket også mulighetene samtalen våre kunne ha, og den motivasjon som lå til grunn for å ønske disse samtalen.

Underveis i samtalen forsøkte vi å møte behovet for å bygge tillit på flere nivå. Først tydeliggjorde vi konteksten for terapien, og for terapien i relasjon til forskningsprosjektet. Vi snakket om hvem vi var, og hva vi kunne være for hverandre i terapirommet.

Refleksjon om terapeutisk tilnærming før ny terapitime:

Tone: "Det jeg synes er litt spennende er at kjernebegrepet eller nøkkeltema umiddelbart etter at vi snakket med han var tillit. Og det vi endte opp med etter en time med henne var også tillit."

Kari: "Ja, tillit og tillit."

Ønsket fra foreldrene om økt tillit til hverandre gjorde at vi reflekterte rundt hvordan vi kunne åpne opp dialogen mellom oss. Dette sees i refleksjon etter 2. samtale:

Kari: "Klart at tillit er en ting som er både deres mål og vårt mål. Det er å skape en stemning slik at de kan samarbeide på en litt annen måte. Både her i rommet og utenfor dette rommet. Ikke sant? Og jeg tenker at om vi greier å få det til, et ok samarbeid og dialog her i rommet, så tenker jeg at det kan også ha en positiv virkning på hvordan de forholder seg til hverandre utenfor rommet. "

Kari og jeg tenkte på dette stadiet at vi ønsket å skape rom og klima for forandring gjennom historier om unntak, og gjennom å løfte fram Jannes opplevelse av disse unntakene. På den måten ville vi sette fokus på henne, og se om de gode opplevelsene kunne gi dem kraft til å gjøre mer av det de så var bra for Janne.

Vi var også enige om at vi i dialogen ønsket å legge oss selv og vår forforståelse åpen for forandring på samme måte som familien gjorde det. Vi håpte at en ikke-vitende tilnærming i praksis ville bli opplevd som en positiv erfaring i dialog. En erfaring de kunne bruke utenfor terapirommet.

Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter:

Tom Andersen er også opptatt av begrepet ”å la seg berøre” som et supplement til ”å lytte” (2007:104). Dette utvider min forståelse av hva det var vi ønsket å skape i rommet sammen med familien. For meg blir ordet ”berøre” en invitasjon til en mental og følelsesmessig nærhet til familien. Ikke på en invaderende og grenseløs måte, men på en måte som gjør meg mer tilgjengelig for min egen gjenklang i samtalen. Når jeg legger meg åpen for å bli berørt i et møte med en annen, viser jeg meg fram i en sårbar posisjon hvor jeg er åpen for selv å bli beveget i en eller annen retning av det den andre sier. Jeg tenker at jeg ved å tydeliggjøre meg gjennom å være åpen og nysgjerrig i forhold til det som blir fortalt, kan bidra til en utvidelse av meningsforståelse og relasjonsforståelse til alle som er deltakende i prosessen, meg selv inkludert. I denne prosessen kan man skape rom for tillit.

Harlene Anderson er opptatt av at man innehar det filosofiske ståstedet selv om man tilbyr sine kunnskaper. Hun sier at terapeuten kan være en inspirasjonskilde til en måte å være på gjennom en filosofisk holdning som gjenspeiler våre diskursive verdier (2003:130). Vi ble i refleksjonene bevisst de mulighetene vi hadde for å skape et terapeutisk rom gjennom dialog, lytting og undring i forhold til andres perspektiv. Om du lager en trygg base i det terapeutiske rommet, og en atmosfære som innbyr til felles utforskning, vil alle som deltar være utsatt for risikoen for bevegelse i selvet og i intersubjektiv forståelse (kapittel 2.1). Selvet er ikke en egenskap som er lukket for forandring inne i individet. Den er i en kontinuerlig bevegelse og endring gjennom samhandling med andre (Torsteinsson m.fl. 2000). Shotter (1998) sier at selvet eller psyken ikke eksisterer i seg selv, men skapes gjennom vår diskursive praksis. Han peker på at vi i diskursene posisjonerer oss og hverandre, og at disse igjen lager rammen for de mulighetene vi har for utvikling.

I en sterk konfliktsituasjon hvor man snakker med partene hver for seg blir jeg nå nysgjerrig på om jeg lot meg berøre like mye av det begge fortalte? Jeg er ganske sikker på at jeg lyttet like mye, men ble jeg like berørt? Dette spørsmålet tar jeg med meg videre i lesingen av prosessen og refleksjonene i de neste samtalene.

4.1.2 Samtale 3 – Åpne opp og lukke en samtale og Meningsbærende historier

Åpne opp og lukke en samtale

Temaet står fram som viktig for meg da jeg i starten av terapitimen opplevde at det var utfordrende å åpne opp for dialog med far. Jeg ble ”fanget” av historien. Ikke i den betydning at far forsøkte å fange meg, men kanskje fordi jeg ikke tok riktig posisjon i dialogen?

I samtale tre, nr. to med far, er det en måned siden forrige time på grunn av ferie. Vi opplever nå at far formidler frustrasjon over at mor ikke er her, og at dette blir nok en bekreftelse for han på den meningsbærende historien (se neste tema) han har om mor. Fortellingen om ei man ikke kan stole på. Vi forstår far som frustrert, med kroppslig uro, raskere tempo i talen og lignende. Han uttrykker usikkerhet i forhold til hvorfor han er hos oss. Min forståelse av det er at han ikke har den motivasjonen han hadde tidligere.

Jeg går rett inn i min tolkning av fars uro og usikkerhet, og begynner å forklare hvorfor det er lurt at de kommer til disse samtalerne. Jeg føler raskt at jeg er i samtalen på en måte som ikke er hjelpsom, men jeg har vansker med å manøvrere meg ut av det. Jeg lener meg etter hvert tilbake i stolen, ser på Kari, og inviterer henne inn i samtalen. Henvendt til Kari sier jeg at samtalen ikke blir slik jeg ønsker og spør om hun har noen refleksjoner som kan hjelpe oss videre.

Meningsbærende historier

Temaet ble viktig for meg fordi jeg opplevde at far i denne samtalen hadde et stort fokus på de vanskelige historiene mellom han og mor. Kari og min refleksjon i etterkant hadde også et sterkt fokus på hvordan vi kunne utvide rammen for denne historien og hva det gjorde med oss å forsøke å hjelpe far i denne prosessen.

Kari åpner opp samtalen. Hun er nysgjerrig på hva far tror kan hjelpe han i dag, og hun stiller åpne spørsmål uten moralske hentydninger. Far sier han opplever seg som et offer for mors innfall. Han sier at han må spille med for å få ha kontakt med datteren. Han opplever at dette gir Janne et rom for nye konflikter med han og mor.

Etter en stund ser det ut for meg som om far faller på plass i stolen, og at tempoet i samtalen roer seg ned. Kari og jeg opplever at far åpner seg når vi lyttet til han, og når vi utforsker Jannes mulige tanker om det han forteller.

Far forteller oss at Janne er svært beskyttende i forhold til sin mor. Han tror hun opplever en lojalitetskonflikt. Han sier at hun ikke snakker lett med han om vanskelige ting. Dette blir en tilgang til å snakke om hva som kan være positivt i relasjonen mellom mor og Janne, siden hun får lojalitet fra datteren. Vi legger vekt på å få et samspill mellom oss i dialogen. Vi tilbyr noe generell kunnskap om temaene, og far deler sin kunnskap og erfaring, samt hans spesifikke kunnskap om Janne.

Vi velger å invitere far til utforskning av hvilken betydning disse historiene har på de valgene far tar i ulike situasjoner. Han forteller da om egen frustrasjon overfor mor og avvising av henne på telefon når hun ønsker hjelp eller støtte til ulike ting i forbindelse med Janne. Vi undrer oss sammen med far om hvordan det kan være for Janne å ha en pappa som er så sinna på mammaen hennes, og hvordan hun kanskje ville ønsket at han skulle opptre når det oppsto situasjoner hos mor eller hos han som involverte begge foreldrene. Vi er også nysgjerrig på de mulighetene han ser for å ivareta seg selv i relasjon til mor og jenta, på tross av mistilliten til mor og tidvis frustrasjon over Janne.

Far sa at hans tanker om mor hadde konsekvenser for hvordan han lyttet til både Janne og mor. Det å lytte når man er fylt av støy fra vanskelige historier utforsket vi også. Samt konsekvensene i kommunikasjon når man ikke lytter etter det folk "egentlig sier". Far sa han så et potensiale i samarbeidet mellom han og mor når han tok med seg denne forståelsen.

Når far skulle gå spurte vi han om hvordan det hadde vært for han, og hva han tenkte om videre terapi. Han sa at det hadde vært godt å snakke og at han ønsket å komme tilbake uken etter.

Refleksjon om terapeutisk tilnærming før ny terapitime:

Jeg opplevde selv å bli rammet inn av fars beretning, og kjente på hvor betydningsfullt det var å være to terapeuter når konflikthistoriene ble sterke:

Tone: ” Når jeg kjørte meg fast, kunne jeg lene meg tilbake, og så kom du og sa det jeg ønsket å si på en mye mer åpnende måte. Det var morsomt å høre på, og viser hvor viktig det er å være to av og til. ”

Kari og jeg var enige om at vi så et terapeutisk potensiale i de videre samtale med bakgrunn i denne opplevelsen. Jeg opplevde det som åpnende å lene meg tilbake og lytte. Erfaringen gjorde at vi begynte å snakke om muligheten for å gjøre bruk av co-terapeutens lyttende posisjon, og mulighetene for å tilby refleksjoner underveis.

Vi mente at fokuset på barnet i denne samtalen hadde et utgangspunkt i en forforståelse basert på intersubjektiv samhandling og generell kunnskap om barn som lever i konfliktsituasjoner mellom foreldrene. Vi var bekymret for at Janne gjorde seg lite tilgjengelig for omsorg og støtte fra far. Vi var også bekymret for de hyppige konfliktene hun hadde med begge foreldrene. Vi undret oss om dette kunne komme av at hun tok til seg kommunikasjonsformen og mangelen på tillit som var mellom foreldrene. Med bakgrunn i dette ble vi nysgjerrig på hva økt sensitivitet og refleksivitet fra far kunne tilføre relasjonen mellom far og datter.

Vi ønsket å snakke med Janne sammen med foreldrene. Vi ønsket også å fortsette å invitere inn Janne metaforisk i samtale om far og mor var komfortable med dette. Hensikten var blant annet å tilføre flere stemmer og hjelpe foreldrene og oss til å se ting fra hennes perspektiv. Det var vår erfaring på dette tidspunktet at far åpnet seg for refleksjoner når vi stilte spørsmål i forhold til Janne. Han så ut til å bli litt mer engasjert og nysgjerrig. Vi ønsket også å utforske andre måter å invitere inn stemmen hennes.

Erfaring i lys av forskningsspørsmålene:

- Omsorgsfokuset kan bidra til at man blir lite sensitiv i forhold til her og nå perspektivet. Samtalen kan da utvikle seg til en monolog i stedet for en dialog. Det var nyttig å kunne trekke seg tilbake og få være oppmerksom på sin egen indre dialog.
- Far så ut til å bli mer nysgjerrig og engasjert når vi hadde dialoger med utgangspunkt i forhold rundt Janne. Han åpnet seg for refleksjoner når vi etterspør hans ekspertise på Janne. Vi ville fortsette med å invitere henne inn fysisk eller metaforisk.

Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter:

Harlene Anderson sier at det vil være åpnede å se på terapeutiske systemer som språkssystemer (2003:128). Hun viser til Shotter som snakker om hvordan vi gjennom språket posisjonerer

oss i forhold til hverandre gjennom våre narrative fortellinger. I introduksjonen til temaet ”Å åpne og lukke en samtale” sier jeg at jeg kanskje tok en feil posisjon. Jeg tok en ekspertposisjon i starten av møtet. Jeg forteller far hvorfor han bør snakke med oss! Jeg blir normativ, og posisjonerer han som en som må lytte i relasjonen. Min forforståelse var at barnet ville ta skade av at far avsluttet terapien. Jeg lurte på om min måte å snakke med han på vedlikeholdt fars frustrasjon. Kanskje forsterket det hans opplevelse av at han var maktesløs i situasjonen. Jeg tenker i dag at jeg i samtalen ble så bekymret for konsekvensene for barnet at jeg ikke ”la meg åpen for berøring”. Tom Andersen ber oss om å være sensitiv for pust og pauser, og inntone tempoet i samtalen etter klientens behov. Han sier at vi ved slik sensitivitet er sammen med den andre på en måte som gjør at denne får lyst til å være i samtalen (2007:104). Kanskje var det dette som fikk meg til å føle så sterkt at jeg ikke fant det filosofiske og terapeutiske ståstedet i samtalen som jeg ønsket. Jeg opplevde ikke at dette var en godt sted å være for far. Når jeg inviterte Kari inn i samtalen ble jeg for første gang fullt ut bevisst kraften i det å være åpen, og potensialet ved å være to. Jeg opplevde at en lyttende posisjon gav økt tilgang på egen gjenklang og at jeg lyttet med hele kroppen min. Jeg fikk da tilgang til andre refleksjoner som jeg ellers ikke ville fått på dette tidspunktet som en mer aktiv part.

Kari og jeg var opptatt av å bistå til økt refleksivitet hos far. Vi reflekterte rundt temaet i etterrefleksjonen i lys av intersubjektiv samhandling og generell forståelse for hva barn i konfliktsituasjoner kan ha behov for. Vi ønsket at dialoger med far skulle gi økte kunnskaper til oss i forhold til Jannes behov for støtte. Anne Lise Schibbye (2002:82) sier at refleksivitet peker på en kontakt med indre opplevelser og erfaringer, for så å få tilgang til å kunne forstå andres. Jeg er vel i dag, ett år etter, mindre opptatt av å se det i lys av disse begrepene. Likevel opplever jeg at det er viktig å synliggjøre at vi på dette tidspunktet snakket ut fra en slik forståelse, og at denne forståelsen også kan være et viktig perspektiv. Et barn som opplever at foreldrene er negativt følelsesengasjert i forhold til hverandre, vil i en lojalitetskonflikt kunne ha vansker med å dele egne følelser. Det var vår forståelse at far og Janne kunne få hjelp til å snakke sammen om far så seg selv i relasjon til konfliktene, og så Jannes behov i de samme situasjonene.

Jeg er i dag mer opptatt av at dialog og respons øker refleksiviteten ved dens likeverdige og anerkjennende sirkularitet. Michael Bakhtin (1981) sier at dialogen er åpen, og at mening og diskurs stadig omskapes i den gjensidige responsen. Dialog blir derfor en måte å tenke sammen på, og som åpner for en utvidet forståelse av seg selv og andre. Om far gjennom

erfaringene med oss åpnet opp for en dialog med Janne, hvor han primært lyttet og var sensitiv overfor hennes opplevelse, ville kanskje han og vi kunne få tilgang til ny forståelse for hvordan han kunne hjelpe henne.

Innledning til samtale 4

Jeg hadde den påfølgende uken kontakt med mor på telefon. Hun fortalte da at hun var syk og derfor forhindret i å komme til samtaler i 1 ½ måned. Jeg spurte om det var i orden for henne at far fortsatte å komme, om han ønsket det. Hun sa det hun var greit, men hun ville ikke at vi skulle snakke med Janne.

4.1.3 Samtale 4 – Intersubjektiv samhandling

Intersubjektiv samhandling

Temaet er valgt fordi vi i denne samtalen opplevde at fars evne til å være intersubjektiv i forhold til datteren hadde hatt en stor betydning for deres relasjon. Dette hadde satt han i en posisjon som lytter og som en som kunne romme vanskelige følelser og frustrasjon. Relasjonen mellom dem endret seg, og deres tidligere konflikter i lignende situasjoner oppsto ikke.

Far starter møtet med å fortelle at han har hatt stor nytte av forrige samtale, og at dette hadde hjulpet han i å ivareta Janne i en sterk konfliktsituasjon som hun hadde hatt med sin mor. Han forteller at Janne ikke har søkt til han tidligere når ting har vært vanskelig, og at han derfor opplever noe nytt i relasjonen. Han sier at han denne gangen snakket med datteren på en annen måte. Han var også blitt oppmerksom på hvordan han kunne lytte til henne. Han hadde lagt merke til at Janne ble overrasket over hvordan de hadde snakket sammen.

I samtalen er far opptatt av hvordan han kan ivareta Janne i konflikten hun har med sin mor. Far stiller en del direkte spørsmål knyttet til dette. Vi løfter inn ulike alternativer som vi

drøfter sammen. Vi stiller også spørsmål som utfyller og utvider handlingsrommet hans. For eksempel spør han om hva han skal gjøre om mor ringer han og sier hun vil snakke med Janne. Vi spør om hva han tror vil være minst konfliktskapende, og så utforsker vi ulike alternativer sammen. Vår posisjon i denne samtalen er å lytte til fars tanker og strategier. Han forteller hva han har gjort denne uken, og hvordan han tror han kan løse det framover. Dialogen gir far muligheten til å få strukturert tankene. Han får i dialogen lyttet til effekten av dem gjennom vår respons og utvidet sin indre samtale. Far sier at Janne har behov for et positivt forhold til sin mor, og at han ønsker å bidra til det. Vi har også en dialog om hvordan Janne kan oppleve sin far hvis han fortsetter å ikke si seg enig i Jannes kritikk av moren. Vi utforsket også andre ord som kan beskrive situasjonen slik at Janne kan få hjelp til å utvide sin forståelse.

Refleksjon om terapeutisk tilnærming før ny terapitime:

Kari og jeg snakket om at vi opplevde at far i større grad klarte å formidle et skille mellom egne og datterens følelser i konflikten som var oppstått mellom mor og Janne. Vi opplevde også at dette gjenspeilte seg i hans tolkning av mor, og at han framsto som mer medfølende i forhold til henne enn det vi hadde hørt tidligere. Vi trodde at den åpne dialogen vi har hatt hadde vært utvidende for far. Vi hadde hatt fokus på å lytte til de tankene og følelsene han formidlet. Vi tenkte også at refleksjonene rundt Janne hadde økt nysgjerrigheten hans og at "hennes stemme" vekket følelses- og handlingsrommet til far. Vi ønsket derfor fortsatt å ha fokus på fars refleksivitet i forhold til seg selv, moren og datteren. Vi ønsket å utforske muligheten for at en av oss kunne ha en reflekterende rolle, og invitere til ulike perspektiver.

Vi opplevde at omsorgsfokuset i forhold til barnet ble sterkt gjeldende i samtalen gjennom en bekymring for hennes situasjon. Far ber om råd i forhold til hvordan han skal hjelpe datteren. Dette medvirket til at jeg måtte jobbe aktivt med min ikke-vitende posisjon og ikke-ekspert rolle:

Tone: "Og så føler jeg jo at i og med at vi har bestemt at vi skal ha en samarbeidsorientert terapi, så blir det i stedet sånn at jeg sier: "det er en ting du kan gjøre, eller hva tror du vil kunne være lurt å gjøre? Mens jeg har lyst til å si: "det må du gjøre?"

Kari: "ler.."

Tone: "Jeg kjenner at det slet fysisk inni meg."

Jeg opplevde at jeg instinktivt tok en ekspertposisjon i min indre dialog, hvor jeg var fristet til å ramse opp de beste alternativene jeg så. Dette førte til en sterk indre dialog fra min side om min rolle i denne familien, og hvilken posisjon de tjente på at jeg tok i denne konteksten. Kari og jeg trodde at vår tilbakeholdenhet bidro til at far opptrådte myndig og handlingsorientert i dialogen med oss.

Erfaring i lys av forskningsspørsmålene:

- Vi opplevde at far hadde et tydeligere skille i beskrivelsen av egne følelser og barnets følelser. Vi opplevde også at far var mer refleksiv i forhold til Jannes perspektiv og behov. Vi trodde vårt forsøk på å lytte ut fars fortellinger hadde vært positivt.
- Omsorgsfokuset utfordret den ikke-vitende posisjonen og preget min indre dialog.

Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter:

Far sa han opplevde at han gjennom våre to samtaler hadde fått mer ro til å lytte, og til å ikke uttrykke meningene i forhold til mor i dialogen med datteren. Kanskje har de refleksjonene far har hatt om Janne i de forrige terapitimene hjulpet han til å ta en lyttende posisjon i samtalen med henne? Kanskje er det den aktive posisjoneringen vår som lyttende og ikke-vitende som har vist han denne muligheten i dialogene han har med datteren. Lytting er også en respons. Den gir tilgang på de indre samtalen, og åpner for muligheten å bringe den ut til de som lytter. I denne prosessen får man organisert og forstått indre refleksjoner på nytt (Andersen 2007).

Tom Andersen sier at om noen spør om råd, så ville det være for forskjellig å ikke gi det (ibid). Han anbefaler at det blir gitt med en varhet for om det passer eller ikke. Intensjonen må være at de som lytter føler seg fri til å ta imot eller la være. Det er for far naturlig å tenke at vi kan bidra med råd når det gjelder spørsmål om hva som ville vært bra for Janne i denne situasjon. Jeg kan ikke løsrive meg fra den konteksten jeg jobber i, og når jeg da får spørsmål som omhandler omsorg eller barnets beste, ville det være en for stor forskjell å ikke imøtegå det behovet som formidles. Det ligger ofte noen forventninger i disse spørsmålene, og kanskje en grunnleggende ide hos far om at vi er "eksperter" på barn. Vårt bidrag vil da kunne være å tilby vår generelle kunnskap i en dialog med hans spesielle. Ønsket vil være å øke handlingsrommet og refleksjonen i forhold til situasjon hos oss alle.

4.1.4 Samtale 5 og 6 – Ny posisjon

Dette framstår som et dekkende tema for utviklingen av relasjonene i familien. I følge far er konflikten mellom mor og datter forverret, mens far har fått styrket sin posisjon til datteren.

Far formidler mye positivt om hvordan han og Janne har det sammen nå, og om hvordan han selv har det. Han forteller om en ny trygghet i relasjonen med datteren og i seg selv.

I samtale 5 beskriver han mors valg i konflikten med datteren med negative konnotasjoner. Vi snakker om mulighetene for å finne ord som kan åpne for andre forståelser eller muligheter for å forstå mors intensjoner. Vi snakker også om hvordan han kan snakke med Janne om mor i fortsettelsen på en hjelpsom måte for datteren. Kari inviterer meg til å by på noen refleksjoner om det jeg hadde lyttet til, og jeg gjør dette med utgangspunkt i hva som gir gjenklang i meg som voksen, og hva som treffer meg når jeg forsøkte å lytte med barnet i meg. I disse dialogene åpner rammene seg, og far finner ord for år med frustrasjoner. Vi ser at det trer fram nyanser på det som var før, og det som kan bli framover.

I samtale 6 sier han at han har nyansert Jannes beskrivelse av mor og blant annet oppfordret Janne til ikke å sende negative meldinger på mobilen til moren. Sammen med far utforsker vi forskjellen i dialogen mellom han og Janne, før og nå. Vi spurte han om hvordan han merket forskjellen og om hvordan hun merket forskjellen. Vi utforsket mange situasjoner som tidligere hadde vært vanskelige, men som nå var blitt bedre.

Far formidler at konflikten mellom jenta og mor fremdeles er stor, og at Janne forteller til far og andre personer i nettverket at hun ønsker å bo hos han. Dette har hun ikke snakket med mor om. Sammen med far hadde vi en dialog om hva han kan gjøre i denne situasjon, og hvem som eventuelt kan hjelpe han. En annen instans er kommet inn i bildet og skal ha samtaler med jenta og far.

Refleksjon om terapeutisk tilnærming før ny terapitime:

Tone: "Jeg synes at far formidler større nyanser i beskrivelsen av mor. Blant annet når han hadde sagt til Janne at du kan ikke snakke sånn om mamma. Hun har det vanskelig, hun er

ikke gal (jeg refererer til et ord Janne hadde brukt om mor). Det kan være vesentlig framover at far beskytter mor litt også. Janne snakker om moren i frustrasjon her og nå. Hadde pappa fulgt opp den, hadde hun måttet forsvare mamma igjen.”

Kari: ” og det viser at pappa har forandret sin måte å snakke med Janne på. Og at han er mer forsiktig og fleksibel, som han sier. Det ser jeg på som en vesentlig endring som påvirker Janne på en positiv måte. Han ser at Janne opplever seg trygg og henvender seg til han. Dette er gode nyheter.”

Kari og jeg opplever at far får utvidet sine beskrivelser og forståelser i forhold til mor når vi inviterer til refleksjoner rundt Janne. Vi tenker at vi framover kan hjelpe far til å opprettholde kommunikasjon med Janne, og at det vil kunne gi nye narrativer som han kan ta med seg inn i samarbeidet med mor. Vi tenker at en måte å gjøre dette på er å utforske de positive små valgene han tar hver dag.

Kari og jeg snakker om at andre instanser er kommet på banen. Disse ønsker at Janne skal bo hos far, og kommer til å snakke med henne og mor om dette. Vi føler en viss bekymring for deres vilje og evne til å imøtese smidighet i møte med mor og Janne. Vi tenker at en pågående og fortellende samtale vil kunne skape mer motstand og lojalitetskonflikt.

Erfaring i lys av forskningsspørsmålene:

- Vi opplever at far utvider sin beskrivelse av mor når vi reflekterer rundt Janne.
- Refleksjoner med utgangspunkt i Janne eller barnet som metafor utvider rammene i dialogen, og tilfører en nysgjerrig utforskning for alle som deltar. Vi ønsker å utforske de positive valgene de gjør hver dag.

Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter:

Når jeg bruker ordet posisjon i stedet for rolle, er det for meg betydningsfullt. Jeg ser på rolle som noe du er tildelt, vel så mye som noe du tar. Posisjon er for meg en stilling til noe, og dermed lettere å bevege seg i. Jeg opplever at far har hatt en posisjon som et offer (se samtale 3) i samspeillet mellom mor og Janne. Han snakket om det som noe han ikke var herre over, og som noe han måtte finne seg i for å få samvær med datteren. Gjennom å snakke om og om igjen om de situasjonene som oppsto når han gikk inn i denne posisjon, tror jeg det for far ble

en opplevelse av at dette var noe han valgte selv, og kunne velge å ikke gjøre mer. Far ble bevisstgjort sin handlekraft. Harlene Anderson sier:

”Når vi sammenligner nye versjoner af vores erfaringer med gamle, bliver vi i stand til at skabe en ny helhed, en ny betydning, en ny forståelse, der fører til en befriende, ny følelse af handlekraft.” (2003:240)

Kanskje kan fars opplevelse av å ha det bedre med seg selv forstås i lys av dette?

Jeg tilbød far de refleksjonene jeg fikk når jeg lyttet til barnet i meg. Dette gjenspeiler det potensialet vi så tre fram i det å kunne innta en lyttende og reflekterende posisjon. Det ble også en måte å ivareta barnefokuset og flerstemtheten i dialogen på. Dette innebærer ikke en vitende posisjon i den forstand at den gjenspeiler det alle barn, eller Janne måtte føle. Det var min gjenklang når jeg lyttet til ”meg som barn” i en slik situasjon. I og med at jeg ikke kan vite hva jeg ville følt eller gjort, tilbys tankene som undringer og spørsmål og ikke som svar eller sannheter. Dette gjorde det lett for far å snakke om det som passet i hans forståelse. En slik posisjonering gir terapeuten tilgang til å formidle mulige vanskelige følelser hos barnet uten at det plasseres skyld, eller at man må ta til seg mer enn det man orker å bære, eller som oppleves nyttig.

4.1.5 Samtale 7 – Fokuset rammer inn samtalen

Temaet oppleves som viktig for meg i denne terapitimen da jeg opplever at vi trådte over i en vitende posisjon.

Far forteller at det har vært en alvorlig episode mellom Janne og noen venninner på skolen, og han ble tilkalt av lærer. Dette har tidligere vært et omfattende problem, men har vært fraværende i cirka ett år. Janne har en sykdom som gjør det utfordrende for henne å kontrollere impulser. Far forteller at han hadde blitt veldig sint på Janne, og at de hadde hatt en konflikt rundt episoden. Far forteller at det ellers er en rolig og positiv stemning mellom dem. Samtalen vår i terapitimen går til formidling av hvordan han kan hjelpe Janne til å håndtere sinnet sitt, og hva hun trenger av støtte og rammer fra han. Vi snakker også om hvordan situasjonen hun har med mor kanskje bidrar til å gjøre henne mer utsatt for frustrasjon og lavere impuls kontroll.

Vi utforsker hvordan far snakker til Janne og hvordan Jannes reaksjoner påvirker far. Kari og jeg snakker mye om diagnosen til Janne og de behovene den gir henne i ulike situasjoner.

Når vi snakker om Jannes behov i forhold til sin mor, bruker far flere positive ladete ord i sin beskrivelse av mor enn det vi har hørt tidligere. Han uttrykker også bekymring for henne.

Refleksjon om terapeutisk tilnærming før ny terapitime:

Tone: "Det er jo veldig fokus på Janne. Samtidig så blir jeg sittende og tenke på at vi hadde lite fokus på fars opplevelse, på hvordan det er å være han, da."

Kari: "Hmm. Ja."

Vi opplevde at vi ikke hadde lyttet etter hva det var far ønsket å snakke om i denne samtalen. Vi hadde vært oppatt av Janne gjennom hele samtalen. Vi så at vi kanskje hadde mistet fars opplevelse i den situasjonen som hadde vært. Vi ble også bekymret for om dette kunne gjøre at far fikk en opplevelse av skyld og skam som kunne utsette den terapeutiske relasjon for en belastning som ikke var heldig. Vi ble enige om at det ville være lurt å spørre om foreldrenes behov for informasjon før vi gav den.

Erfaring i lys av forskningsspørsmålene:

- Fokuset på barnet gjorde at vi ikke så far. Når vi ikke ble genuint nysgjerrig på fars opplevelse, gikk vi over til å bli eksperter. Vi mistet muligheten til felles utforskning av hans refleksjoner rundt episoden, og dermed gav vi han ikke hjelp til å forstå seg selv.

Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter:

Vi satte lyskasteren på Janne, og mørkla far i deler av denne samtalen. Vi snakket om diagnosen hennes, og vi snakket om hvordan han kunne håndtere det. Han fikk ingen invitasjon eller spørsmål om det passet han å snakke om dette. I tillegg snakket vi om diagnosen som en kategori det var mulig å forstå Jannes handlinger ut i fra. Man kan både forstå og misforstå på bakgrunn av diagnoser. Det som er helt sikkert er at det ikke hjalp far til

å reflektere i forhold til hans kunnskap om datterens intensjoner og behov, og det gav ikke oss tilgang til hans kunnskap om diagnosen eller hans nysgjerrighet til å vite mer om den. Når vi snakker om diagnosen som bakgrunn for å forstå handlingen til Janne på skolen, og den påfølgende konflikten med far, beveger vi oss over i den dualistiske verden som peker på ”årsak – virkning” (Anderson 2003:111). Slike tanker bidrar trolig til å snevre inn samtalens potensiale for å utvidelse. Dialogen faller sammen, og man sitter og utveksler monologer som setter terapeuten i en ekspertposisjon som er vanskelig å motsi. Diagnosen rammer inn samtalens muligheter, og det som ligger utenfor blir ikke snakket om.

4.2 Midtveisrefleksjon

Etter 7 terapitimer transkriberte jeg 3 tilfeldig utvalgte refleksjoner (se kapittel 3.3). Jeg hadde et intervju med far, med utgangspunkt i forskningsspørsmålene. Etterpå delte jeg transkripsjonene med Kari. Vi reflekterte over det vi så ta form i transkripsjonene, i intervjuet med far, og de erfaringene vi hadde. Vi stilte oss spørsmål om hva dette sa oss så langt, og hvordan vi skulle utøve terapien og samarbeidet framover.

Jeg vil her formidle intervjuet med far og refleksjonene mellom meg og Kari sammen. Jeg tror det vil gi et mer oversiktlig inntrykk av hva vi tre har vært sammen om, og hvor vi ønsker å gå videre.

Til slutt vil jeg trekke fram to utsagn fra far som jeg tenker er to vesentlige erfaringer (funn) å reflektere ennå dypere i forhold til. Disse knytter jeg opp mot teori, og utdyper med den forståelsen jeg har ett år etter at terapien har vært.

4.2.1 Barne- og omsorgsfokus i en samarbeidsorientert terapi

Fars tilbakemelding i intervjuet var at vi hadde hatt fokus på Janne gjennom det terapeutiske forløpet. Far sier at fokuset har gitt han en ny måte å snakke med datteren på. Han sa også at han ønsket dette fokuset, og at det var motivasjonen hans for disse samtalene. Videre fortalte han at terapien vår hadde fått han til å gjøre ting annerledes, og at han så at dette fungerte bedre:

Far: "Kjenner på meg selv at når jeg kommer opp i en situasjon, så bruker jeg lengre tid på å svare selv. Tenker meg om. Får nesten aha opplevelser selv. Før svarte jeg fortere litt krast tilbake. Nå tenker jeg på det vi har diskutert her, og ikke bare svarer. Det har vært min læreprosess, at jeg tenker før jeg snakker. Har merka det på jobben også. Har nok endra meg ganske mye oppi her (peker på hodet)."

Også Kari og jeg opplevde at vi hadde hatt et sterkt fokus på Janne, og at dette hadde vært positivt for far. Vi tenkte at far gjennom økt refleksivitet i forhold til seg selv, Janne og dialogen hadde fått ny tilgang på intersubjektiv samhandling med datteren. Han lyttet, tok imot, og utvidet hennes forståelse når det var nødvendig. Vår hensikt var at barnefokuset i terapien skulle representere en passe forskjell som gjorde en forskjell (Andersen 2007).

Jeg spurte far om Janne hadde merket endringen han beskrev, og hvordan hun i så fall hadde merket den. Far sa at det hadde blitt roligere i hjemmet og at han trodde datteren hadde merket det. Han trodde også datteren følte hun ikke trengte å forsvare mor, og at hun derfor støttet seg mer til han.

I evalueringen mellom Kari og meg snakket vi om at vi også hadde erfart negative konsekvenser med barnefokuset. Vi opplevde at vi i de to siste samtalene hadde blitt gradvis litt for aktive. Vi hadde tidvis gått ut av den samarbeidsorienterte posisjonen og blitt mer eksperter. Vi trodde dette kom av et for aktivt fokus på barnet. En konsekvens av dette var at vi ikke hadde vært tilstrekkelig oppmerksomme på fars behov, og hans opplevelser. Vi var bekymret for at det kunne føre til en opplevelse av moralisering og overført skam. Far sier i intervjuet at han ikke var enig i at han ikke fikk nok plass til seg selv, men at han hadde reagert på orienteringen om Jannes sykdom:

Far: "Jeg reagerte faktisk på det. Vet ikke om det var måten hun sa det på eller om det var det at jeg hadde hørt det før."

Kari og jeg så dette i lys av at vi hadde posisjonert oss feil, og ønsket å være mer sensitiv i forhold til hvor stor plass vi tok i samtalene framover.

Kari og jeg ønsket fremdeles å ha fokus på barnets stemme i ulike terapeutiske posisjonene. Vi tenkte at en tilnærming som kunne gjøre det lettere å balansere barnefokuset var å være tydelig på at fokuset var en invitasjon. En måte å invitere på var å tilby en refleksjon som familien kan velge å lytte til, eller gå i fra. Vi opplevde at barne- og omsorgsfokuset gjorde

det mer utfordrende å være genuint til stede for fars følelser og opplevelser. Vi ønsket å være tydelig inviterende og ydmyk for familiens kunnskaper og behov.

Kari og jeg syntes at terapiens rammer ble noe snevrere når vi ikke fikk snakket med Janne, og med begge foreldrene samtidig. Gjennom veiledning på skolen var jeg blitt oppmerksom på Michael Bakhtin og de sentripetale og sentrifugale kreftene i en diskurs. Kari og jeg snakket om hvordan vi kunne få inn sentrifugale krefter i det terapeutiske rommet. Vi følte at vi mistet den naturlige sentrifugale kraften ved å ikke få konflikten direkte inn i terapirommet. Denne utfordringen forsøkt vi å møte med å finne en balanse mellom å lytte ut historiene rundt konfliktene, samtidig som vi forsøkte å ha fokus på de gode løsningene som familien selv hadde funnet underveis i prosessen. Vi forsøkte også å være nysgjerrig på de konsekvensene konflikten kunne ha på barnet.

Kari og jeg ønsket å utvikle bruken av det flerstemte. Vi tenkte å gjøre det ved å invitere inn stemmene til andre betydningsfulle mennesker for familien. På den måten håpte vi at de kunne få forankret sin forståelse og sine verdier i betydningsfulle andre (Lundby 2003). Dette på bakgrunn av en narrativ teoretisk tanke om at vi forteller våre historier og forankrer våre intensjoner i verdier som vi deler med mennesker som er viktige for oss.

Kari og jeg opplevde at refleksjonene etter terapitimene hadde gitt oss muligheten til å foreta en kontinuerlig forhandlig om den terapeutiske og relasjonelle prosessen som hadde vært mellom oss, og mellom oss og familien. Vi fikk underveis hjelp av refleksjonene etter timene til selv å bli mer tilbaketrukkent på egen forståelse. På den måten fikk vi fram familiens stemmer i større grad.

Far sier så at han har vært på mange konfliktløsningskurs i forbindelse med jobben, og at det har handlet om bare teori. Men far tror ikke det er det konflikter handler om i virkeligheten. Jeg spør om det handler om følelser, og han svarer:

Far: "Og om åpenhet. Man kan ikke legge en konflikt død uten å være åpen."

Kari og min prosess hadde på mange måter vært lik fars. Det handlet om sensitivitet for øyeblikket i samtalen, for å bli berørt og våge å være åpen. Vi så en mulighet for å utvide det terapeutiske rommet gjennom å være åpen på de tankene og undringene vi hadde sammen med familien. Vi ønsket å se på hva som skjedde når vi tilbød våre refleksjoner fra et personlig ståsted og på en inviterende måte. Vi håpet at vi ved å tilby en slik åpenhet kunne gi

åpninger for økt nysgjerrighet for hvordan ulike situasjoner opplevdes av andre og at far dermed kunne få motivasjon til å fortsette sin refleksive reise.

Fokus for oss i ny terapeutisk fase:

- Økt sensitivitet i forhold til når det er fruktbart for dialogen å ha fokus på Janne eller når det er positivt å invitere inn Jannes stemme på ulike måter.
- Være oppmerksom på hvor stor plass vi tar i rommet. Vi må huske vår posisjon som ikke-eksperter og ikke-vitende.
- Vi skal være åpen i forhold til hverandre og i forhold til familien.
- Vi skal jobbe med kontinuerlig kontekstavklaring.
- Vi skal forsøke å utforske hva forskjellighetene i mellom oss som terapeuter kan gjøre med det flerstemte perspektivet.

4.2.2 Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter

Far: ”Nå tenker jeg på det vi har diskutert her, og ikke bare svarer. Det har vært min læreprosess, at jeg tenker før jeg snakker.”

Fars indre dialog har økt og endret seg. Jeg blir nysgjerrig på hvordan man kan forstå dette. Harlene Anderson sier:

”at forandring viser sig via de nye beskrivelser, der bliver til, når allerede kende historier fortælles og genfortælles. Når der fortælles og genfortælles, opstår der ikke alene nye historier; personen forandrer sig også i forhold til dem: det narrative selv forandrer sig.” (2003:148)

Far har fått fortalt sine historier igjen og igjen. Utvidelsene har kommet gjennom vår og fars nysgjerrighet på å forstå dem på flere måter og gjennom lytting til flere stemmer. Dette gjør den dialogiske prosessen til en prosess hvor man gjennom språket kan oppløse problemene gjennom ny forståelse. Bakhtin (1984) sier at dialog ikke er begrenset til det talte ord. På den måten var det også vesentlig hvordan vi lyttet til hverandre. Vår lytting skapte rom for ny kunnskap hos oss som deltok. Bakhtin understreker i denne sammenhengen betydningen av å gi rom for den indre dialogen og deltakernes psykologiske uttrykk (ibid). Dialogen er også en

prosess hvor vi forsøker å forstå den andre fra deres perspektiv, og ikke vårt eget. På denne måten har dialogen i terapien gitt far tilgang til hans indre stemme, og derfor også økt hans refleksivitet i forhold til seg selv og andre.

Fokuset på barnets behov var familiens motivasjon for å snakke sammen. I utgangspunktet ønsket de å snakke minst mulig med hverandre. Deres bekymring for Janne gav dem en motivasjon for å søke og ta i mot hjelp gjennom en felles forståelse av at barnet led i konfliktene. Hun hadde en frigjørende kraft. Kanskje fordi hun med sitt nærvær i det terapeutiske rommet gav far en rolle som ekspert på sitt barn. Dette hjalp han til å foreta en annen posisjonering til historien han fortalte. Hun ble en passe forskjell som gjorde at vi fikk vitalitet og positiv energi inn i terapirommet. Jeg opplevde at både far, Kari og jeg ble mer nysgjerrig og frigjort når vi tok inn Jannes stemme. ”Stemmen hennes” tilførte også en flerstemthet som satte inn sentrifugale krefter. Dette gjorde at rommet fikk mer energi og vitalitet. Far sa selv det var motiverende at vi hadde fokus på henne og at han hadde savnet dette tidligere. Forskjellen ”stemmen” hennes utgjorde, gav han og oss lyst til å lytte mer og erfare og forstå noe på nytt. Barnets stemme ble en sentrifugal kraft i det terapeutiske rommet (se kapittel 2.2). Bjørnar Olsen viser i artikkelen ”Samtalens krefter – språk og endring (ukjent årstall) til Bakhtins begreper sentrifugale og sentripetale krefter. I en dialogisk prosess vil uenigheter og tilgang på flerstemthet være eksempler på sentrifugal kraft. Bjørnar Olsen sier videre:

”de sentripetale kreftene er iboende i diskusjonene, i dialogen. Det kan derfor se ut til at hvis en diskurs får lov til å utvikle seg over tid, så vil den sentripetale kraften gjøre at kompleksiteten som truer med fragmentering motvirkes.” (ibid, ukjent årstall)

Bjørnar Olsen sier at forståelsen av de diskursive prosessene også kan forklare hvorfor man kan se endring når terapeuten innehar en ikke-vitende posisjon. Denne posisjonen vil gjøre at man utforsker og er nysgjerrig på hva den andre forsøker å si og forstår.

I en dialogisk prosess vil uenigheter og tilgang på flerstemthet være eksempler på sentrifugal kraft. Når vi inviterte inn Janne, ble hennes inntreden en invitasjon til å utforske noe annet og mer enn det som fysisk var til stede i rommet. Hun ble også en forskjell som var passe forskjellig (Andersen 2007). I motsetning til mor, var hun en som far kunne ta følelsesmessig imot. Dette gjorde at vi fikk en opplevelse av at hun hadde en roende effekt på kroppslig uro hos far. I gjennom henne fikk vi tilgang på utvidede forståelser av mor. Janne ble døren inn til en andre-refleksiv posisjon hos far mot mor.

Far: "Jeg reagerte faktisk på det. Vet ikke om det var måten hun sa det på eller om det var det at jeg hadde hørt det før."

I den siste samtalen posisjonerte vi oss i stor grad ut av den ikke-vitende posisjon, og vi formidlet oss som eksperter på hvordan far burde forstå henne. Vi hadde også tidligere følt at det skjedde, men i vesentlig mindre grad. Vi ble i den siste samtalen fanget av historien om Janne som hadde kommet opp i konflikt. Vi ble opptatt av at far skulle forstå henne slik vi "forsto" henne akkurat da. Lyskasteren på Janne i denne samtalen, mørkla far og den mørkla utviklingen av andre forståelser hos oss alle.

Harlene Anderson både muliggjør og utfordrer oss i forhold til å synliggjøre våre kunnskaper innenfor en forståelse for våre intensjoner og rammer:

"A not-knowing position does not mean the therapist does not know anything, or can discard or not use what she or he knows. Rather, the emphasis is on the intent, the manner, and timing with which the therapist's knowing is introduced." (2008)

Denne forståelsen gir oss muligheten til å undre oss sammen med de involverte, slik at den kunnskapen vi selv har både kan bli delt, men også utvidet.

Det å formidle uenighet og nysgjerrighet i forhold til andres tanker og meninger kan være en utfordring. I refleksjonene Kari og jeg hadde etter terapien så vi tilbøyeligheten til å forstå hverandre for fort og være for enige. Harlene Anderson inviterer oss til å dele tankene våre og ikke være redd for uenighet. Hun sier at det er to grunner for å gjøre private tanker offentlige (ibid). Hun referer til Bakhtin (1981) som sier at private tanker som blir uttalt, inviterer til responsiv forståelse. Hun sier derfor at forståelse ikke kan finne sted uten at både lytteren og den som taler, og omvendt, er responsiv til hverandre. Derfor vil en indre dialog som ikke blir respondert på stå i fare for å gjøre at man misforstår meningen eller intensjonene i det som blir sagt. Den andre grunnen hun peker på er at indre monologer kan framtre som "sannheter" som forstyrrer en utvidelse av forståelsen. Når den blir uttalt kan den få andre betydninger både fordi den blir sagt, og omstrukturert i formidlingen, og fordi mottakeren kan få respondere på den som en ny stemme i rommet. På denne måten blir begge tilgjengelig for forandring.

4.3 Andre fase i aksjons- og refleksjonsprosessen

And the end of all our exploring
Will be to arrive where we started
And know the place for the very first time.

T.S. Eliot, Four Quartets

Jeg vil i dette kapitlet redegjøre for den andre fasen i prosessen. Terapi, refleksjon på terapi og ny terapi går hånd i hånd. Designet vil bli som følger:

- **Hovedtema i samtale 8 – Ny kontekst, utvidelse eller forvirring**
 - Vår terapi knyttet til temaet.
 - Vår refleksjon mot ny terapi – erfaring i lys av forskningsspørsmålene.

- Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter.
- **Hovedtema i samtale 9 og 10 – Å gjøre sine tanker offentlige og Å være berørt av den andre**
 - Vår terapi knyttet til temaet.
 - Vår refleksjon mot ny terapi – erfaring i lys av forskningsspørsmålene.
 - Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter.
- **Hovedtema i samtale 11 og 12 – Skapelsen av et nytt sosialt og terapeutisk system**
 - Vår terapi knyttet til temaet.
 - Vår refleksjon mot ny terapi – erfaring i lys av forskningsspørsmålene.
 - Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter.

De utfordringene vi møter i denne fasen er en sterk tilspissing av konflikten og situasjon i familien. Bosisuasjonen til barnet er ustabil, og vi er underveis undrende og bekymret for barnets følelsesmessige situasjon, og omsorgssituasjon totalt sett. Bekymringen er på bakgrunn av konflikter hvor hun er direkte involvert.

Innledning til samtale 8

I forkant av den neste samtalen hadde jeg en samtale med mor på telefon. Hun er nå klar for å komme tilbake i terapien. Konflikten mellom henne og datteren hadde roet seg, og Janne bor igjen mest hos mor. Mor sier hun føler seg litt usikker på oss fordi vi har hatt flere samtaler alene med far. Jeg forteller til mor at fokuset hele tiden har vært å hjelpe far til å ivareta Janne slik at hun skulle oppleve minst mulig konflikter hjemme hos han og på skolen i den tiden hun oppholdt seg mest hos far. Jeg sier at jeg opplevde det som betydningsfullt at hun delte sin bekymring med meg. Jeg spør mor om det er greit for henne at vi starter neste samtale med å snakke om denne telefonsamtalen. Mor sier det er greit.

4.3.1 Samtale 8 – Ny kontekst, utvidelse eller forvirring

Ny kontekst står fram for meg som beskrivende da det er første samtalen med begge foreldrene til stede i rommet. Utvidelse eller forvirring beskriver den opplevelsen vi satt igjen med etter at timen var ferdig, og den undringen vi hadde for den videre prosessen.

Foreldrene møter sammen for første gang. Stemningen i rommet er anspent og praten går sakte. Jeg åpner samtalen med å fortelle om telefonsamtalen mor og jeg hadde i forkant av dette møte. Mor sier at hun har vært redd vi hadde tatt side i konflikten. Dette gir Kari og meg mulighet til å snakke om vår forståelse av at det finnes like mange ”virkeligheter” som det finnes mennesker, og at vi var opptatt av hvordan det er for dem og Janne å være samhandlende mennesker i disse forståelsene. Mor sier at hun tror vi klarer å være nøytrale. Vi spør mor om hennes ønsker for dagen. Mor sier hun har en del spørsmål og ønsker til far for videre samarbeid. Kari og jeg opplever far som svært ukomfortabel med situasjonen. Han svarer litt kort at han ikke vet hva de skal samarbeide annerledes om.

Mor ønsker en ringeavtale i forbindelse med samvær, og far sier det er greit å lage en slik avtale i denne terapitimen. Ut fra tidligere konflikter blir vi enige om at det er hensiktsmessig med en ramme rundt disse telefonene. Kari og jeg utforsker da hva hensikten med samtalen skal være. Vi snakker også om hvordan de kan begrense den til å omhandle Janne og hva som er viktig informasjon å gi videre for å ivareta Jannes omsorgs- og oppfølgingsbehov.

Mor har en del direkte og utfordrende spørsmål til far i forhold til ting hun ikke er fornøyd med. Mor spør om han har en mening om hvordan de skal formidle beskjeder angående legebesøk og lignende. Far sier at han ikke vet hva han skal si. Han svarer kort og er irritert i stemmen. Jeg har en reflekterende posisjon, og tilbyr forsiktige refleksjoner som inviterer far inn i en dialog, men som samtidig gir han muligheten til å la være. Jeg sa jeg var nysgjerrig på hva Janne ville foreslå mor og far skulle gjøre slik at hun ikke gikk glipp av viktige legeavtaler eller lignende. I et annet tilfelle spør Kari meg om jeg vet om andre som har avtaler om overlevering av viktig informasjon, og hvordan de gjør det. På den måten forsøker vi å tilpasse dialogen slik at den ikke ble for følelsesmessig vanskelig for far.

Refleksjon om terapeutisk tilnærming før ny terapitime:

Kari og jeg utforsket ulike måter å fortolke det som hadde skjedd i timen, men ble enig om i at det kun ble spekulasjoner.

Vi undret oss i forhold til om vi burde spurt far om hvordan vi kunne forstå hans måte å være på i samtalen. Vi opplevde hans samspillsmønster som fremmed for oss.

Tone: "Kunne vi ha spurt han om det? Hadde det vært lurt? Hva ville skjedd da? For jeg tenker at det er noe lukkende med det (fars måte å være på). Eller er det jeg som blir lukka av det?"

Kari sa hun ville vært forsiktig med å spørre der og da siden vi ikke kunne vite hvordan han ville oppleve det når mor var tilstede. Vi ble enige om å utforske ulike måter vi kunne snakke med foreldrene på. Denne utforskningen ønsket vi å gjøre sammen med dem ved å spørre dem om hvordan de ønsket vi skulle snakke sammen. Vi ble enige om at vi varsomt kunne undre oss om hvordan det hadde vært for oss å være sammen med dem i dag neste gang vi møttes. Men forutsetning var at vi opplevde det som passende i forhold til hva de ønsket å bruke tiden på. Vi snakket også om at vi kunne bruke metaforer eller reflekterende historier for å gi bilder av vår opplevelse.

Vi opplevde at det hadde vært viktig med fokus på mors behov denne dagen. Hun klarte å formidle klare ønsker. I tillegg opplevde vi at far var blitt trygg på oss, men at mor ikke hadde fått muligheten til å gjøre seg den erfaringen ennå.

Vi tenkte at vi i fortsettelsen kunne utforske betydningen de la i ulike ord og uttrykk. Mor snakket for eksempel om at hun ønsket samarbeid. Hvordan forsto de innholdet i dette ordet? Hadde far en annen forståelse som gjorde at det kunne oppstå misforståelser og uro?

Barnefokuset hadde trådt fram i gjennom ønskene til mor, og i den påfølgende dialogen. Fokuset var også med oss når vi snakket om hvordan og med hvilke intensjoner de kunne snakke sammen. Vi tror dette gjorde at far lettere kunne være enig om at en slik avtale kunne ha noe for seg, og at vinklingen på Jannes behov gjorde at de kunne ta et meta-perspektiv i forhold til dette. Vi tenkte at vi skulle fortsette å utforske Janne som en stabiliserende og samlende faktor ved å "invitere" henne inn i samtalen som en flerstemthet. Vi ønsket også å tilby de faglige refleksjonene vi fikk ut fra våre ulike ståsteder. Vi var oppmerksom på at dette måtte balanseres innefor den samarbeidsorienterte posisjonen.

Erfaring i lys av forskningsspørsmålene:

- Fokuset på Janne i terapien gav oss tilgang til å finne et samarbeidstema de kunne enes om.

Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter:

Harlene Anderson sier at terapeuten ofte er en del av problemsystemet allerede før de har møtt klientene. Mor hadde sin forforståelse om oss og relasjonene til far. Hun hadde også en forforståelse i forhold til hva dette hadde gjort med vårt bilde av henne. Harlene Anderson (2003) viser derfor til at det er viktig at terapeuten forholder seg til klientene slik at vi er i overensstemmelse med klientens forventninger. Dette forsøkte Kari og jeg å gjøre ved å møte mors behov spesielt i denne samtalen. Vi opplevde at far allerede hadde en trygg relasjon til oss. Vi forsøkte å bevege oss i landskapet som mor viste fram for oss ved å være sammen med henne, og anerkjenne veien hun ønsket å gå (Anderson 2008). På samme tid var vi sensitiv for det som vi forsto som følelsesmessige uro hos far. Vi ivaretok han ved forsiktig å posisjonere han inn i samtalen gjennom invitasjoner som vi visste inviterte til handlekraft. Vi bruker Jannes behov og vår generelle kunnskap om samarbeid til å få en dialog og for å åpne opp og utvide handlingsrommet. Fokuset på Janne så ut til å gjøre en passe forskjell for far (Andersen 2007). Tom Andersen (Ibid:48) sier vi skal være oppmerksom på deres ansiktsuttrykk for å forsøke å forstå om det er rette tidspunkt for å ta opp et emne. Tolkningen vår av far gjorde at vi var svært varsomme i våre invitasjoner, og forsøkte å gjøre det lett for både mor og far å forlate en idé eller tanke.

Mor sa at hun trodde vi var nøytrale. Jeg tenker i dag at man aldri er nøytral, men at jeg er like aktivt nysgjerrig overfor begge (Anderson 2003:132). Harlene Anderson peker på muligheten for at klientene forsøker å lokke med seg terapeuten over på sin side. Om man er nøytral, kan det forstås i den betydning av at man ikke mener noe, og derfor er åpen for å ta side. Et annet spørsmål er om man klarer å være nok aktivt nysgjerrig på foreldrene, når man har ”tatt” et standpunkt for barnet. Denne utfordringen møtte oss etter hvert i denne fasen.

Når jeg ser på refleksjonene til Kari og meg ett år etter, ser jeg at vi i denne refleksjonen begynte å utfordre ulike perspektiver for å forstå prosessen vi hadde i terapirommet og vår forståelse av foreldrene. Kari sa for eksempel at hun forsto at mor ble frustrert når far framsto som så passiv. I stedet for å bare si meg enig, så spør jeg hvordan hun forsto mor, og deretter

hvordan vi kunne forstå far. I denne siste refleksjonen virker det for meg som vi byr hverandre opp på en dans, og hvor vi stadig utvider med nye trinn. På denne måte fikk vi mer rom for å få utvidet vår forståelse og ordsatt perspektiver som kunne være nyttig i den videre terapeutiske prosessen. Flerstemtheten (se kapittel 2.2) bidrar til å konstruere nye meninger i samtalen. Når Kari og jeg har en dialogisk flerstemthet i refleksjonene kan våre ulike forforståelser utvide den andres forståelse. Den vil også gjøre det lettere for oss å snakke om dialogen sammen med familien i neste møte. Når vi har satt ord på den indre dialogen, har det blitt strukturert og mer forståelig for oss selv (Seikkula og Arnkil 2007:91).

Innledning til samtale 9 og 10

Mor kom ikke til de to neste terapitimene. Hun gav ikke beskjed før den første, men ringte og sa hun var syk i forkant av den siste.

4.3.2 Samtale 9 og 10 – Å gjøre sine tanker offentlige og Å være berørt av den andre

Det første temaet viser til den bevisstheten vi hadde på å åpne opp vår indre dialog for innsyn for de andre i rommet. Når vi gjorde dette hadde vi med oss tidligere refleksjoner om å legge oss åpen for å bli sagt i mot og forstå seg selv og hverandre på nytt i dialogen. Det andre temaet peker på den opplevelsen jeg har i dag av at vi opplevde at mors og Jannes historie berørte oss når vi snakket med far. Disse historiene og vår forståelse viste seg i våre spørsmål og i måten vi lyttet og responderte på.

I den første av de to timene spør jeg far om han ønsker å høre de tankene jeg satt med etter samtalen med han og mor? Jeg deler forsiktig min nysgjerrighet på hvordan han hadde det i timen, og den uroen jeg fikk for han underveis. Jeg sa at jeg fikk en opplevelse av at vi satt inne i en glasskule, og at jeg hadde vært redd den skulle knuse om jeg sa noe feil. Jeg forsøker gjennom min egen opplevelse å åpne opp for en dialog om hvordan ulike responser kan påvirke en dialog. Kari spør far om hva han tenker i forhold til det jeg sier. Sammen utforsker

vi nødvendigheten av glasskulen og mulighetene i og utenfor den. Vi snakker om hva dette gjør med de som må forholde seg til den, og ser dette i lys av samtaler de har med Janne til stede. Vi forsøker å utforske intensjonen og effekten denne samhandlingen kan ha i forhold til han, Janne og mor.

Far forteller at en ny instans er kommet inn i bildet. Disse snakker med Janne. De har sagt til far, Janne og mor at de tror det er best for Janne å bo hos far.

I den neste samtalen forteller far at kontakten mellom mor og datter har økt. Han sier i begge samtaler at han opplever seg tynget av bekymring for datteren og at han har en sterk mistenksomhet til moren. Han føler at Janne har tatt mer avstand til han de siste to – tre ukene. Dette gjør far urolig. Kari utforsker sammen med far forskjellene som Janne kan ha opplevd rundt seg i disse ukene, fra far, mor og andre. Jeg spør far om han har lyst til å høre de tankene jeg får. Jeg er nysgjerrig på ulike tanker mor og Janne kan sitte med nå på bakgrunn av blant annet historien deres og forstyrrelser utenfra. Jeg er undrende til om de kan oppleve at de må mobilisere sammen for å beskytte seg fra dette ukjente, og at han nå får en perifer eller kanskje mer truende rolle? Vi undrer oss sammen om hvordan far kan fortsatt støtte Janne og få en mindre truende posisjon i forhold til mor. Vi snakker om ulike alternativer som trer fram i dialogen.

Far beskriver den følelsesmessige uroen han bærer på som annerledes nå, og ikke som så omfattende som ved tidligere konflikter eller uro. Han tror at dette handler om hvordan han tenker på det, og at han snakker annerledes med seg selv.

Far sier at han opplever det som løftebrudd fra mors side når hun ikke kommer til terapitimen. Dette øker hans frustrasjon i forhold til henne, og forverrer samarbeidsklimaet mellom dem.

Refleksjon om terapeutisk tilnærming før ny terapitime:

Kari og jeg opplevde at vi var like langt når det gjaldt konfliktnivået mellom mor og far. Det hadde ikke vært nye store konflikter, men vi følte det lå og ”sydet” under overflaten. Fars bekymring for barnet var økende, og hans misstillit til mor økte også så lenge hun ikke stilte til samtaler.

Tone: "Hans opplevelse av hun som en som bare svikter, den forsterker seg jo. Når han kommer gang på gang og ikke hun .. ja."

Kari: "Så jeg tenker at vi må ta en avgjørelse om 14 dager hvis hun ikke kommer."

Kari og jeg ble utfordret på hvordan vi skulle jobbe videre. Av ulike årsaker var også vi veldig bekymret for Jannes situasjon. Vi opplevde at dette tok svært mye fokus i terapien og hos oss i refleksjonen. Vi erfarte at fokuset på barnet hjalp oss til å ikke gå i allianse med fars forståelse og frustrasjon, men at den opprettholdt nysgjerrighetene på andre perspektiver og forståelser. Vi følte usikkerhet på hvilke ønsker mor egentlig hadde i forhold til oss. Vi ble enige om at vi måtte snakke med familien om dette, og muligens å avslutte oppfølgingen i den formen den hadde nå.

Kari og jeg opplevde selv at vi var blitt tryggere i vår måte å tilby våre generelle kunnskaper om barn på. Vi mente selv at vi var mer inviterende og åpen enn det som hadde vært tilfelle før midtveisevalueringen. Vi syntes vi fikk til en god dialog med far, og at han snakket fram egne tanker rundt Jannes mulige opplevelser i situasjonen som var nå. På samme tid så vi nødvendigheten av å være oppmerksom på at ikke bekymringen skulle få et så stort fokus at fars opplevelse ble borte.

Vi opplevde også den usikre konteksten rundt familien som forstyrrende, og vi opplevde usikkerhet med inntredelsen av en ny instans og dens håndtering av saken. Det foregikk samtaler med Janne, og denne instansen ønsket at Janne skulle bo hos far. Dette visste mor, og vi fryktet at dette kunne tilspisse situasjonen i familien og dragkampen om datteren.

Kari og jeg snakket om at far virket mer handlekraftig, tiltross for at han var bekymret. Vi opplevde at far snakket annerledes om seg selv i relasjon til mor og Janne. Han snakket med en annen bevissthet om handlingsmulighetene hans.

Erfaring i lys av forskningsspørsmålene:

- Jeg gjorde min indre dialog åpen gjennom å tilby en metafor gjennom glasskulen. Denne ble en åpning for å snakke om følelsesmessige og tabubelagte tema.
- Vi tilbød generelle kunnskaper om barn på en mer inviterende måte enn tidligere.

Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter:

I den første samtalen synliggjorde jeg den følelsen jeg hadde sattet med i samtalen med han og mor. Jeg brukte en metafor, sitte i glasskule, for å beskrive hvor skjør og gjennomsiktig jeg opplevde stemningen og far i dette møtet. Harlene Anderson sier vi organiserer og omformer våre tanker når vi uttrykker dem (Anderson 2008). Det var min tanke å tilby min gjenklang fra samtalen. Ved å bruke en slik metafor uten å fortelle far hvordan han skal tolke den, gir han en mulighet til selv å legge inn sin forståelse og tolkning. En slik metafor kan åpne hans indre samtale, og kan finne ny mening gjennom en dialog. En metafor som treffer kan være en sterkere invitasjon enn en refleksjon ut fra en annens ståsted. Når jeg ser metaforen nå, opplever jeg at den rommet mer enn mine tanker klarte å sette ord på der og da. Jeg tenker at den var et symbolsk bilde av den skjøre situasjonen i familien. Den var også et bilde på den sterke bekymringen jeg hadde for Jannes omsorgssituasjon, og den maktesløsheten som preget både Kari og meg i forhold til å kunne gjøre noe aktivt med den. I tillegg ser jeg at metaforen også beskriver den forståelsen jeg hadde av Janne, som en skjør og svært sårbar jente, med mange belastninger rundt seg. Jeg ser at Janne var for meg en glasskule...

Kari og jeg brukte vår forforståelse på en mer aktiv måte i disse samtaler enn vi hadde gjort tidligere. Vi tilbød refleksjoner og spørsmål ut fra den kunnskapen og erfaringen vi hadde. Jeg var ikke redd for å dele tanker jeg fikk som "barnevernsarbeider", og opplevde at dette ble en ressurs når jeg var åpen og tilbød dette med undring og nysgjerrighet på hans tanker. Harlene Anderson skriver om å gjøre tankene sine offentlige:

" Being public is offering food for thought and dialogue, putting forward possibilities of things to talk about or ways to talk about them. It is one way for the therapist to contribute to the conversation." (2005)

Når jeg nå leser loggen og lytter til etter-refleksjonene til Kari og meg, ett år etter, opplever jeg at vi hadde med oss en gjenklang av vår forståelse for mor og Janne i dialogen med far. Vi ble berørt av både fars og mors fortellinger gjennom prosessen. Det var ikke vanskelig å forstå dilemmaene de opplevde i de ulike posisjonene i relasjonen. Denne opplevelsen tok vi med oss inn i terapirommet. Når vi lyttet til far, lyttet vi også med vår berøring av mor og av Janne. Dette formet nødvendigvis både spørsmålene våre og nysgjerrigheten på hva han tenkte om den gjenklangen vi fikk. For å kunne ha med oss betydningsfulle andre, her mor og Janne, var det viktig å være åpne for at verden kan oppleves forskjellig, og unngå å lytte til fortellingene som konkurrerende historier. Barnefokuset hjalp oss til å holde oppe fokuset på mor også, og å løfte inn mors stemme når vi opplevde at det ble riktig. Man må være

interessert i å forstå hver versjon og hvordan den rammer inn menneskene som lever i det.

Harlene Anderson sier:

”These are part of the collective storytelling. I am interested in understanding each version.” Hun sier videre at det ikke er mulig å være nøytral, men at man kan være multipartisk: ”being on each person’s side simultaneously – multipartiality.” (2008)

Vi må skille mellom behovet for en sannhet og ønsket om å forstå. Den siste er en drivkraft i terapiprosessen, mens det første skaper konkurrerende virkeligheter og allianser (Anderson 2003:184). Når vi utforsket ulike perspektiver og forståelser ut fra fars tanker om han og Jannes behov og forståelser, så utvidet fars språk seg i det terapeutiske forløpet. Når vi lyttet med berøringen fra mors historie i minne, så utvider det språket og spørsmålene våre. ”Enhver samtale er en del af og vil både påvirkes af og påvirker en mangfoldighed av andre fortidlige og fremtidige samtaler.” (ibid:150). Og min tilføyelse: - Alle de andre samtalene som skjer parallelt. Vårt terapeutiske system ble uroet av det andre systemet. I denne forbindelse så vi med bekymring på hva alle de andre samtalene kunne skape av forstyrrelser rundt vår konfliktdepende prosess. Dette var noe vi ikke hadde kontroll på, og som påvirket deltakerne i vårt terapeutiske system. Jeg tror også det var i ferd med å gjøre oss enda mer opptatt av omsorgsfokuset, og at det var i ferd med å ramme inn og innsnevre det som kom opp i samtalene. Jeg ser for meg et bilde av at omsorgsfokuset kastet skygger over et landskap, og at vi ikke gikk utenfor lyset. Dette sees ennå sterkere i de neste to samtalene med mor.

Innledning til samtale 11 og 12

Både mor og far ringer i forkant av den neste samtalen og forteller om en konflikt mellom far og Janne, hvor også mor hadde vært involvert. De ønsker ikke å komme sammen til terapi. Jeg blir enig med dem om at det er mor som skal møte til de neste to samtalene.

4.3.3 Samtale 11 og 12 – Skapelsen av et nytt sosialt system

Et nytt sosialt system peker her på at sosiale systemer, som familie, skapes i språket når mennesker slutter seg sammen om temaer som er særlig viktig for dem (Anderson 2003:105). Temaet framstår som vesentlig fordi det illustrerer nye allianser i saken, og kan gi tilgang til ny forståelse av det som var i ferd med å skje.

I den første samtalen sier mor at det har vært en episode mellom Janne og far som gjør at verken hun eller datteren ønsker å snakke med han nå. Vi forsøker gjennom spørsmål å utforske hennes forståelse av Jannes behov og hvilke utfordringer hun tror hun kan få i forhold til å ivareta Janne. Hun sier at det ikke blir noen vansker, og at de kommer til å ha det kjempeflott. Vi opplever at mor først og fremst har et formidlingsbehov i denne timen, og vi lytter til henne. Hun ønsker ikke å snakke med far, og hun ønsker ikke at vi skal snakke med han.

Vi startet neste samtale med å spørre mor om hva hun trengte hjelp til denne gangen. Mor beskriver en del utfordringer hun har med Janne. Hun er usikker på om Janne sliter følelsesmessig, og sier det er fordi far har vært så slem med henne. Hun ønsker hjelp i form av råd i forhold til at Janne har vansker med å sovne på kvelden. Vi snakker om ulike måter å tilnærme seg dette. I tillegg forsøker vi varsomt å undre oss i forhold til om det er mulig å forstå Jannes handlinger hos mor nå, ut i fra den pågående konflikten. Mor sier da at far ikke er noe problem, fordi de aldri skal ha noe mer med han å gjøre. Vi spør mor om hun ønsker å høre på våre refleksjoner om det vi hører. Det sier hun ja til. Kari og jeg deler refleksjonene med hverandre gjennom spørsmål og undringer mens mor lytter. Vi sa for eksempel: ”Jeg lurer på hvordan det er for Janne å tenke på at hun aldri skal se far igjen? Jeg er nysgjerrig på hvordan en mamma kan snakke med en datter om slike tanker som å aldri ville se pappa mer?” Etterpå spør vi mor om hun fikk noen tanker hun ønsker å snakke med oss om etter å ha hørt på oss. Hun svarer at hun og Janne nå skulle få det så bra, så det kom ikke til å bli noe problem.

Kari og jeg spurte til sist om vi kunne snakke med far om hvordan han kunne ivareta Janne om hun skulle ta kontakt. Det sa mor var greit.

Refleksjon om terapeutisk tilnærming før ny terapitime:

Kari og jeg reflekterte i forhold til hvordan den manglende muligheten til å snakke med Janne kunne ha påvirket og vanskeliggjort denne prosessen. Samtidig trodde vi at vi ved press ville hatt en annen kontekst for samarbeidet, og vi ville manglet en terapeutisk relasjon:

Tone: "Jeg tror at hadde ikke vi vært samarbeidsorientert så hadde vi ikke hatt dialog med mor i dag."

Kari: "Og om vi hadde utøvd mer makt, så ville ikke begge to hatt lyst å snakke med oss nå."

Vi trodde tilnærmingen vår hadde gjort at begge hadde tillit til at vi var opptatt av Jannes ved og vel. Dette på tross av en ganske mislykket prosess i forhold til målsettingen.

Kari og jeg var enige om at vi ikke kunne vite hva som var sannheten rundt denne hendelsen, men at det uansett var utfordrende for Janne, og at vi ønsket å sikre oss at hun ble ivaretatt gjennom dialog med foreldrene. Vi reflekterte også rundt behovet vi kunne kjenne for å bevise og forstå hva som var sannhet, og hvordan dette påvirket oss i arbeidet og ikke minst i refleksjonene.

Kari og jeg opplevde at vi lærte mye om hvordan det var å være i disse ustabile faktorene som plutselig kom og snudde positive prosesser.

Erfaring i lys av forskningsspørsmålene:

- Sterk bekymring kan føre til manglende terapeutisk sensitivitet og berøring.

Samtale med teori – en utvidet forståelse ett år etter:

Harlene Anderson sier at terapeutiske system opprettholdes fordi terapeut og klient opprettholder betydningen av systemet gjennom språket (2003:105). Kari og jeg snakket om det som mor ønsket, og skaffet oss legitimitet til å snakke med henne gjennom å gi mening til det hun var opptatt av. Samtidig var vår indre dialog preget av bekymring og av det opprinnelige formålet med terapien – minske konfliktnivået. Min indre dialog var trolig med på å begrense min evne til å la meg berøre av hennes fortelling. Dette ville igjen kunne gjøre meg mindre sensitiv for de små åpningene og bruddene som var i samtalen (se kapittel 4.1.1). Vårt behov for å være til hjelp for Janne, gjorde at vi ikke var til så god hjelp for mor som vi kunne vært. I dag lurer jeg på hva som hadde skjedd om vi hadde spurt mor om vi kunne la fokuset på Janne hvile litt, og hva hun i så fall ville ønsket å snakke med oss om? Harlene

Anderson snakker om samtalemessige sammenbrudd, og peker da på når klientens ideer og holdinger avviker i stor grad fra terapeutens (2003:166). Konkurrerende virkeligheter er en måte å forskanse seg i monologen på. Min indre dialog ble konkurrerende til mor, og gav seg trolig utslag i en samtale hvor vi ikke utvidet språket, men snakket sammen ut fra ulike forståelser og intensjoner.

Barne- og omsorgsfokuset var kanskje med på å forenkle det samarbeidende språket og lyttingen vår. Dialogen ble rammet inn av forutinntatte holdninger om hva denne bekymringen handlet om. Bekymringen gjorde at Kari og jeg stadig brukte mer av refleksjonene til å forsøke å få klarhet i sannheten, samtidig som vi forsto at vi ikke kunne finne den. Dette kan gjøre samtaler rundt bekymringer meningsfortettet, og rommer ofte et hav av potensielle forståelser. Bekymringer og andre sterke narrativer kan ofte få plass fordi man ikke avklarer formålet med terapien og intensjonene som deltakerne har. Gergen (1988) sier: ”Når man først har bidt sig fast i en bestemt fortolkning, føyer det ingen en ekstra styrke til at øge antallet af de begivenheter, der kan fungere som belæg for denne fortokning.” (Anderson 2003:177). Vi mennesker har ofte behov for å kategorisere for å forstå sammenhengen i ting. Denne prosessen blir ofte en prosess mot konsensus og sentripetale krefter. Det gjør at man raskt mister evnen til å være nysgjerrig for andre tema og muligheter.

I samtale med mor på telefon opplyser hun om at hun ikke ønsker å snakke mer med far og oss. Hun ønsker heller ikke å komme til intervju. Jeg sier at hun kan kontakte Kari eller meg for videre samtaler alene om hun ønsker det på et senere tidspunkt. Jeg forteller at jeg kommer til å tilby far en samtale med oss som avslutning av prosjektet, og at jeg vil invitere han til intervju.

Far har en avsluttende samtale med oss der han på samme måte som mor får tilbud om videre oppfølging. Jeg inviterer han også til et avsluttende intervju.

4.4 Refleksjon etter endt terapi

Jeg vil her gi en beskrivelse av de viktigste refleksjonene vi hadde om terapiprosessen. Jeg beskriver refleksjonene mine med Kari og intervjuet med far sammen. Igjen tok vi utgangspunkt i spørsmål rundt et samarbeidsorientert ståsted, og hvilken effekt vi så av barnefokuset.

Etter midtveisevalueringen hadde det terapeutiske forløpet vært preget av sterke motsetninger, skiftende allianser og nok en vanskelig konfliktsituasjon som ikke var løst på avslutningstidspunktet. Kari og jeg opplevde at prosessen vi hadde vært en del av var gjenkjennelig fra andre lignende saker vi hadde jobbet med. Vi følte at vi var blitt utfordret på mange ulike nivå.

4.4.1 Barne- og omsorgsfokus i en samarbeidsorientert terapi

Kari og jeg opplevde at vi har hatt et aktivt barnefokus gjennom hele terapien. Far sier i intervjuet at også han har opplevd at Janne har vært i fokus og at dette var noe han har savnet tidligere i samtaler med ulike instanser. Han sa også at det hadde vært en motivasjon for å forsøke å få til en dialog med mor.

Far: "Det synes jeg har vært veldig bra. Det er jo egentlig det jeg har savnet tidligere at det egentlig er hun som skal være i fokus. Jeg er jo ikke på møter for egen del. Det er jo for at jeg skal kunne hjelpe henne."

Far fortalte i intervjuet at konflikten ikke var løst, men at det likevel hadde vært svært viktig for han å komme og snakke om situasjonen med oss:

Far: "Det gjør noe med tenkemåten min. Jeg får masse innspill som jeg kan bruke når jeg går rundt og tenker på den selv (konflikten), og også når jeg snakket med Janne og var sammen med henne."

Han sa at kommunikasjonen mellom han og Janne hadde utviklet seg veldig positivt på grunn av dialogen med oss.

Kari og jeg opplevde også at far hadde hatt en utvikling i sin refleksivitet i dialogen. Vi opplevde også at han var mer undrende samtidig som han virket tydeligere på hva han ville og hvor grensene hans gikk. Dette inntrykket kom av de tilbakemeldingene han gav oss underveis, hans fleksibilitet i forhold til å føye seg etter mors og Jannes behov, og det vi opplevde som større refleksjon over sin rolle i de ulike konfliktene.

Selv sier han om dette:

Far: "Jeg har vel egentlig blitt mer oppmerksom på at mine handlinger kanskje har innvirkninger på den responsen jeg får. Det har jeg ikke tenkt så mye på før."

"Føler meg i hvert fall mye roligere selv. Jeg har ikke tatt kontakt med mor. Som regel når hun har kommet med en melding så har jeg kanskje svart litt krassere enn det jeg har gjort nå. Så at det har gjort noe med meg, det er jeg helt sikker på. I hvert fall føler jeg det selv."

Kari og jeg opplevde at vi i de første tre samtaleene i denne fasen hadde klart å være i en ikke-vitende og ikke-ekspert posisjon. Vi hadde hatt med oss en økt sensitivitet i forhold til å balansere barnefokuset. Vi syntes at vi i større grad inviterte inn andre perspektiver og kunnskaper, og at vi hadde vært mer nysgjerrig på deres tanker om ulike fenomener, enn å fortelle om generelle måter å forstå på.

Omsorgsfokuset ble mer fremtredende etter hvert fordi vi fikk økt bekymring for Janne i denne perioden. Bekymringen var på bakgrunn av det vi opplevde som dragkampen om hennes lojalitet, og den polariseringen som vi så mellom foreldrene. Vi opplevde at vi ikke hadde tilstrekkelige virkemidler for å hjelpe, og spurte oss derfor om den samarbeidsorienterte tilnærmingen var kontekst- og situasjonsbetinget.

Jeg spurte far om ståstedet har vært hjelpsomt for han:

Far: "Det har jeg veldig tro på. Jeg hadde nok ikke følt at jeg hadde hatt dette utbyttet hvis jeg hadde fått hele tiden beskjed om det skal være sånn og det skal være sånn. Det tror jeg ikke hadde funka."

Parallelt med terapien vår hadde Janne og mor samtaler med andre som formidlet at Janne burde bo hos far framover. Kari og jeg trodde at Janne fikk forsterket sin lojalitetskonflikt i denne prosessen. Vi trodde mor opplevde seg truet, og lukket systemet rund seg og Janne. Dette førte kanskje til et behov hos Janne til å ivareta mor, noe som bidro til ny konflikt med

far.”Den andre institusjonen” ble en del av problemsystemet, og utydeliggjorde vår posisjon som hjelpere for mor og Janne.

5 Ytterligere utvidelse av refleksjonene til forskningsspørsmålene

”Et bilde holdt oss fanget. Og vi slapp ikke ut av det, for det lå i språket vårt, og det virket som språket bare gjentok det for oss, ubønhørlig”

Ludvig Wittgenstein (Andersen 2002).

Noen av de erfaringene vi har gjort oss er synliggjort i den beskrevne aksjonsprosessen, andre vil jeg utdype mer her. I min søken etter å få ytterligere utvidet min forståelse forsøker jeg her å forstå det som har skjedd i lys av teori om posisjonering, diskursens sentripetale og sentrifugale krefter og anerkjennelse som intersubjektiv tilgang i terapi.

5.1 Hvilke utfordringer kan oppstå ved bruk av en samarbeidsorientert tilnærming med barne- og omsorgsfokus i arbeid med store familiekonflikter, og hvordan kan vi møte disse?

Tom Andersen (von der Lippe (red.) 2002:315) sier at i det øyeblikket vi gir oppmerksomhet til noe, unnlater vi å gi det til noe annet. Kan vi da tenke at barne- og omsorgsfokuset vil

kunne gjøre oss blinde for andre perspektiver? Eller er det vårt fokus på å fjerne konflikten som ble en del av problemet?

Bekymringen som en posisjonerende faktor

Bekymringen gjorde at vi fikk utfordret vår ikke-ekspert og ikke-vitende posisjon gjennom store deler av prosessen. Dette kom ekstra godt til uttrykk i de siste samtalene. Posisjonene ble utfordret av vår forståelse i forhold til hva et barn tåler av konflikter, involvering og dragkamp. Harlene Anderson sier at (2003:105): ”en problemdefinition er en posisjon”. Hun peker på Shotter som er opptatt av at vi gjennom språket kan bevege oss fram til nye posisjoner i våre historier og dermed skape nye narrativer.

Harlene Anderson (ibid) sier at i en ikke-vitende og samarbeidende prosess må vi kunne inngå i et dialogisk samspill hvor vi ikke søker opplevelsen av sosial makt i terapeut-klient-relasjonen bevisst eller ubevisst, ut fra en interesse i å bevare vår egen eller institusjonens diskursive sannhet (ibid:189). Dette kan være utfordrende, men gir også spennende terapeutiske muligheter.

Hvordan kan man tilnærme seg dette?

Davies og Harrè er opptatt av at man må forhandle seg fram til nye posisjoner:

”With positioning, the focus is on the way in which the discursive practices constitute the speakers and hearers in certain ways and yet at the same time is a resource through which speakers and hearers can negotiate new positions.” (1990:7)

I den situasjonen som utviklet seg etter hvert i denne familien kunne det vært meningsfullt å ha hatt en samtale med mor om posisjonene våre. Hvem var vi som terapeuter og hvilket terapeutisk system ønsket hun og vi at vi skulle skape sammen? Vi ville da vært i dialog i forhold til formål og intensjoner for terapien. Ofte endrer formål og intensjoner seg underveis for det enkelte medlemmet av terapisystemet. Dette gjør noe med deltakernes indre dialog og posisjon til problemet. Om de indre dialogene ikke kommer ut, eller står i motsetning til det som skjer i det terapeutiske systemet forøvrig, risikerer man at en eller flere sitter med monologer som sperrer for utvidelse og dialog.

Davies og Harrè (1990) henviser til Shotter (1993) som sier at det terapeutiske systemet er et språkssystem som gir tilgang på utvidede diskurser eller oppløsning av dem. Utfordringen for

terapeuten blir å legge til rette for utviklende prosesser som kan skape nye narrativer. Terapeuten er en naturlig del av problemsystemet (ibid). For denne familien var vi trolig en del av problemsystemet også før vi startet, da de allerede da hadde tanker om at vi var eksperter på barn og familier. Dette vil kunne skape språklige rammer og forventninger som begrenser eller definerer hva man kan snakke om.

En måte å styrke posisjonen som ikke-vitende og ikke-ekspert kan være ved å gjøre den indre dialogen offentlig. Posisjonen inviterer oss til å være usikker, åpen og ydmyk. Mine faglige og diskurser om hva som er tilstrekkelig følelsesmessig ivaretagelse ble for meg en kontinuerlig utfordring i forhold til å ha en ikke-vitende posisjon. Når den indre dialogen til terapeuten blir snakket ut, må det gjøres med nødvendig åpenhet og sensitivitet for den andre. Harlene Anderson (2005) sier:

” Being public involves sharing inner conversation and doing so in a manner that is offered respectfully and provisionally in tone and content. The therapist’s private thoughts are offered as participation in the conversation, not with the intent or as an attempt to direct or guide it. Being public may act as a safeguard against the therapist’s private interpretations of the client acquiring privileged status.”

Bekymringens sentripetale og sentrifugale kraft

De siste samtalene ble rammet inn av vår økende bekymring for Janne. Vi brukte stadig mer av refleksjonene til å forsøke å forstå. I de to siste samtalene med mor var bekymringen en sterk forstyrrende faktor. En sterk bekymring kan ha vært med å forenkle det samarbeidende språket og lyttingen vår. Vi mennesker har ofte behov for å kategorisere for å forstå sammenhengen i ting. Harlene Anderson (2007) sier at hun og Goolishian hadde vært opptatt av at terapeutens indre samtale ikke alltid var en dialog, men at den kunne bli en bekreftende monolog på eksisterende forforståelse.

Hvordan kan man tilnærme seg dette?

Når man opplever at man har låst seg fast i en diskursiv forståelse kan det være hjelpsomt å være oppmerksom på negasjon⁴ som en sentrifugal kraft i dialogen (Olsen, ukjent årstall).

⁴ Uttrykket kommer fra latin og betyr nektelse (Store norske leksikon, bind 11:23). Det er ikke det samme som det motsatte av, men er en opposisjon til et uttrykk (Olsen, artikkel). Et eksempel kan være at negasjon til ”Denne raven er svart” er ikke ”Denne raven er hvit”, men ”Denne raven er ikke svart” (<http://no.wikipedia.org/wiki/Negasjon>)

Gergen (1994, *ibid*) sier at man gjennom å utvikle en forståelse (diskurs) av et fenomen vil bidra til at det oppstår spenninger til en rekke andre forståelser. Dette forutsetter at det er aktive dialoger som gir rom til respons og utprøving. På denne måten kan en forståelse av at det for eksempel foreligger en bekymring, utvikle sentrifugale krefter som frigjør dialogen.

Hvis negasjon til ”bekymring” ikke er ”ikke bekymring” men er ”noe mindre bekymring”, hvilke løsninger hadde da vært mulig å se? Eller at negasjon til ”konflikt” hadde vært ”mindre konflikt”, eller ”ikke å snakke stygt om den andre”. Jeg vil her fokusere på bekymringen.

Kari og jeg var bekymret for to ting. Vi var bekymret for barnets omsorgssituasjon, og vi var bekymret for barnets følelsesmessige tilstand. Den siste bekymringen delte mor til en viss grad, mens hun sa hun ikke var bekymret for barnets omsorgssituasjon så lenge hun kun var hos henne.

I en slik situasjon kunne vi valgt å være i den delte bekymringen så lenge som mor ønsket.

Ved å lytte til mor, med berøring av far og Janne, ville vi kunne respondert og utvidet mors narrativer. Dette står i forhold til tanken om at vi ikke kan forandre andre, kun oss selv.

Gjennom å endre vårt fokus, ville vi også ha forandret vår respons til henne. Vår forandring ville trolig forme mors foranderlighet. Kanskje ville mor lyttet og våget å ta til seg mer om vi hadde snakket om temaer som hun kunne kjenne seg igjen i. Kanskje ville vi alle tre opplevd en større refleksivitet i samspillet, som igjen kunne gi tilgang til andre-refleksive prosesser og intersubjektiv samhandling?

Når vi ikke kommer i posisjon

Vi slet med å komme i posisjon til mor. Harlene Anderson sier:

”As I ponder these interpretations that are alien to my values, beliefs, and practices, I recall with ever stronger awareness that it is not easy to enter into another person’s world view, and it is particularly difficult when one cannot directly engage with the other person.” (2005)

Kari og jeg savnet mors stemme, og bekymringen vår gjorde nok at vi savnet den enda mer. Vi ønsket så gjerne å forstå og hjelpe. På grunn av vår bekymring hadde vi en redsel for at terapisystemet skulle bryte sammen. Og kanskje var det nettopp redselen som gjorde at vi fikk en oppløsning av terapisystemet? Vi ble utfordret i forhold til formålet med terapien ved at mor i lange perioder hadde vanskeligheter med å møte til terapien, og at hun kun en gang stilte sammen med far. Vår redsel for å ”miste” henne når hun først var der, preget i stor grad

den terapeutiske prosessen. Vi ble forsiktige og redde for å snakke ut den indre dialogen vi satt med. Den andre instansen hadde trolig også en sterkt forstyrrende virkning på vår prosess sammen med mor. I følge Anderson (2003) er alle som samtaler om problemet bundet sammen i et språklig system som kan løse opp eller opprettholde problemet. I ettertid kan man se at det språklige systemet rundt familien opprettholdt og tidvis forsterket problemene som vi hadde satt som mål å oppløse.

Hvordan kan man tilnærme seg dette?

Hvordan kunne Kari og jeg ha løst denne utfordringen? Vi kunne delt våre tanker om at vi var bekymret for å "miste henne". Vi kunne også vært åpen om vår bekymring for hvordan det var for henne at den andre instansen snakket med og om familien. Vi ville da vært åpen på hvordan hennes historie og liv berørte oss. Kanskje ville mor ha opplevd dette som en anerkjennelse som kunne gjort en forskjell i forhold til hennes ønske om å bruke den terapeutiske relasjonen. Gjensidig anerkjennelse kan være nøkkelen for å løse opp i fastlåste mønster (Schibbye:41, kapittel 2.1). Anerkjennelse betyr i denne sammenhengen å gå ut av sitt eget perspektiv, for så å søke den andres forståelse (Schibbye 2002:47). Man må altså være i stand til å bytte posisjon for å kunne ta sikte på å forstå noe av det den andre forteller. Dette ville vært en intersubjektiv samhandling, hvor vi skilte vår bekymring fra et ønske om å forstå mor.

Jeg mener at vi ikke viste anerkjennelse for hennes sårbare posisjon når vi ikke skapte en dialog med åpenhet om vår indre dialog og nysgjerrighet på hennes. Vi var heller ikke anerkjennende i forhold til den terapeutiske prosessen. Vi var ikke i samspill rundt intensjoner og kontekstavklaringer på dette stadiet. Jeg tror mor opplevde en trussel om å miste barnet sitt. Dette gjorde kanskje at hun posisjonerte seg i en lukket diskurs, hvor det var henne og Janne mot resten av verden. Alle mennesker handler ut fra intensjoner (Anderson 2003:162). Ved å gjøre begrepet anerkjennelse til et nøkkelbegrep i arbeid med sosiale relasjoner, må gjensidigheten og likeverdet mellom hjelper og klient vektlegges mer enn ensidighet og asymmetri (ibid). Anerkjennelse i denne forståelsen og en ikke-vitende holdning, ville kanskje ha ført oss i en prosess hvor vi søkte å forstå mors intensjoner. Vi kunne utforsket disse i en åpen dialog. En dialog som satte våre forforståelser på prøve, og våre posisjoner i bevegelse.

5.2 Hvordan skaper en samarbeidsorientert tilnærming med barnefokus nye muligheter i arbeidet med konflikter i en familie?

Janne ble på mange måter en frigjørende og vitaliserende kraft i samtalen. Jeg skal her forsøke å knytte teori til de erfaringene vi hadde i så måte, og den terapeutiske effekten vi opplevde det gav prosessen.

Janne som posisjonsendrende faktor

Jeg vil starte med å se om vi kan forstå fars endring av posisjon i forhold til relasjonene, og de stadige konfliktene. Jeg vil her se på begrepet posisjon i et diskursivt perspektiv (se kapittel 2.1). Jeg forsøker meg ikke på en stor diskursanalyse, men jeg ønsker å se på om begrepene kan gi mening når jeg forsøker å forstå den terapeutiske prosessen far hadde.

I sin andre terapitime sa far at han følte seg som et offer for mors handlinger og valg. I avslutningsintervjuet sa han at han følte seg roligere, og at terapien hadde gjort noe med tenkemåten hans i forhold til konfliktene. Den hadde også påvirket samhandlingen hans med datteren og hans forhold til konfliktløsning generelt. Om man tenker at språket konstituerer oss og relasjonene vi er i, så er diskursbegrepet nyttig. I følge Davies og Harrè (1990) kan mennesket inneha ulike posisjoner i diskursen. De sier at subjektposisjoner handler om både begrepsmessig repertoire og om: "locations of persons within the structure of rights for those that use that repertoire." (1990: 46). Fars opplevelse av å ha en offerposisjon i relasjonene til datteren og hennes mor bidro til at hans handlingsrom i refleksjonene ble rammet inn av denne diskursen. Når han sa han følte seg som et offer, opplevde jeg at han samtidig beskrev en årelang erfaring av maktesløshet i møte med mor og storsamfunn i forhold til sine muligheter til å få ta vare på barnet sitt. Han snakket i starten med oss ut fra hans tidligere møter med det offentlige. Der hadde diskursen "en mor er og vet alltid best for sitt barn" vært gjeldende. Innenfor denne diskursen forsøkte far å manøvrere seg. Han stilte opp på hva det skulle være av møter, samarbeidsarenaer og treninger. På samme tid opplevde han kanskje å være låst fast i møte med mors og samfunnets holdninger til hvem et barn trenger mest og bør bo hos. I det terapeutiske rommet ble han trukket fram som en ekspert på barnet sitt. Francisco Tirado & Ana Gálvez (2007) sier at posisjonene er fleksible og relativt lett å bevege. De sier videre:

“Additionally, they are negotiable, in the sense that before a determined act of positioning there is always the possibility to question it. It is possible to resist such an act and its implications or the consequences it could have.” (2007:10)

Vårt barnefokus gjorde at vi var genuint interessert i hvordan han forsto, tolket og handlet i forhold til Janne. Jeg tror at den posisjonen som Kari og jeg hadde som ikke-vitende og ikke-eksperter gjorde noe med posisjon far opplevde at det terapeutiske rommet gav han. Han fikk utvidet sin forståelse gjennom en språklig utvidelse. Han erfarte også at han var fri til å ta andre posisjoner. Det gjorde det mulig for han å fortelle og leve ut nye historier. Madison (1988) sier at handling og diskurs er ubønhørlig knyttet sammen (Anderson 2003). I gjennom våre dialoger og våre posisjoner ble far myndiggjort og trygg på at det han tenkte var bra. Han erfarte at han var handlingskompetent i forhold til å ivareta datteren. Denne opplevelsen tok han med seg hjem. Det at far ble bevisst på hvilken posisjon han ønsket å ha i forhold til Janne kan ha bidratt til den endrede relasjonen. Den bidro trolig også til at far tenkte annerledes rundt konfliktene og relasjonene, og ikke lengre ble så sårbar og avhengig av hvordan de andre var mot han. Han tok et intersubjektivt perspektiv gjennom å lytte til nye stemmer i sin indre dialog. Dette må ikke forveksles med at det er Kari og min stemme som taler til far. Dette er hans utvidede ramme for meningsdannelse, eller hans selv-refleksivitet som setter han i en annen posisjon i forhold til å være andre-refleksiv.

Davies og Harrè (1990) sier videre:

“There can be interactive positioning in which what one person says positions another. And there can be reflexive positioning in which one positions oneself. However it would be a mistake to assume that, in either case, positioning is necessarily intentional.”

Fars håndtering og opplevelse av mor i samtale 8 viser at posisjoner også er relasjons og kontekstbetinget. Denne situasjon gav oss i ettertid mulighet til å være i dialog med han om hans intensjons- og handlingsmønster. På den måten fikk far tilgang til utvidet refleksivitet i forhold til posisjonen han tok med mor til stede. Siden mor og far ikke møtte sammen flere ganger, kan vi ikke vite om han ville klart å framstå med mer ”agency” sammen med mor. Det vi vet er at han beskrev andre følelser i seg rundt hennes handlinger i ettertid. Han sa også at han ikke følte seg så lammet i den siste konflikten, som i de tidligere.

6 Tilbakeblikk

“For last year's words belong to last year's language and next year's words await another voice.”

T.S. Eliot, *Four Quartets*

”I dag er jeg ”hjemme i huset mitt”. Jeg møblerer med samarbeidsorienterte møbler, og henger opp bilder av foreldre og barn om hverandre. Jeg vandrer rundt blant tingene og kjenner at jeg blir berørt av deres historie og energi. Jeg tar meg tid til å kjenne på den gjenklangen dialogene gir meg, og føler roen og tryggheten i det å høre til. Det hender jeg blir rastløs og ønsker rene linjer, minimalisme og klarhet. Og noen ganger må jeg slippe inn gjester som ikke kler huset mitt. Likevel er jeg trygg på at jeg ikke kommer til å bli hjemløs igjen.”

Underveis i prosessen har jeg forstått at mitt personlige ståsted er mulig å forene med et engasjement i barn og deres omsorgssituasjon. Men reisen hit har vært lang. Den har vært mentalt og kognitivt utmattende og den har endret meg som menneske og terapeut. Det er ikke slik at jeg tenker at de utfordringene vi opplevde vil være slik for alle andre. Det jeg håper er at våre erfaringer kan komme andre til nytte. Jeg har ønsket å beskrive ”fiasko” og ”suksess” som en base for ny læring og utvidelse. Det har i alle fall vært med på å utvide min terapeutiske og mellommenneskelige forståelse. Jeg har hatt med meg fantastiske mennesker

på veien, og er Kari og familien evig takknemlig for alt jeg har lært om prosessen og meg selv.

6.1 Hva jeg ville gjort annerledes i dag

Jeg ville tatt en del andre valg i dag. Jeg ville først og fremst invitert foreldrene med på refleksjonene etter terapitimene slik at deres stemme og erfaring hadde blitt mer førende. Jeg ville også ha valgt å ta intervjuene sammen med midtveis- og avslutningsrefleksjonen til Kari og meg. På den måten ville jeg trolig fått en tykkere beskrivelse og refleksjon. Denne erkjennelsen handler i stor grad om den bevegelsen jeg har gjort som samarbeidsorientert terapeut og aksjonsforsker i denne prosessen.

Jeg ville også ha valgt å skrive ned prosessen i oppgaven fortløpende. På den måten ville jeg sluppet å måtte søke i loggene for samtalene lenge etter at de var skrevet. Jeg er bevisst på at jeg kan ha mistet små nyanser i samhandlingen i rommet.

Jeg ville også valgt å invitere veiledningsgruppen min på skolen til å reflektere over midtveis- og avslutningsrefleksjonene. Motivasjonen min er igjen en søken etter en tykkere meningsforståelse.

6.2 Etiske ettertanker

Det har vært noen etiske utfordringer etter hvert, og noen av dem vil jeg belyse her. I og med at vi valgte å gjennomføre en single case studie, var jeg avhengig av en familie for å få nok opplysninger til å svare på forskningsspørsmålene mine. Kari og jeg var derfor bevisste på å ikke opprettholde det terapeutiske systemet for å få tilstrekkelig informasjon til masteroppgaven, men kun for familiens skyld.

Vi ble flere ganger ”revet med” av trykket i familien, og ble derfor utfordret på å ha refleksjoner som var målrettet for forskningen. Det var lett å bruke refleksjonstiden etter

terapien til å snakke ut egne tanker og bekymringer. Det er mulig å tenke seg at man ville hatt et mer distansert forhold til dette om man ikke var en så sterk del av relasjonen. På den andre siden gir denne posisjonen tilgang til refleksjoner om de utfordringene som terapeutrollen gir på en helt annen måte enn om noen fortalt det til meg. I og med at jeg har forsket på egen terapeutiske prosess, har jeg forsket på meg selv. Det er ikke mulig å holde avstand til informasjon, og man vil selv være med å prege det som synliggjør seg.

Maktperspektivet er også et dilemma. Jeg var både terapeut og ansatt i barnverntjenesten. Hvordan kunne jeg vite at far formidlet seg åpent i intervjuene? Vissheten om dette gjorde at jeg var bevisst viktigheten av at han var trygg på meg før intervjuene. Blant annet formidlet jeg selvkritikk, og var åpen på hvordan jeg opplevde det å være uenig eller spørrende til Kari's tilnærming ved ett tilfelle. Slik håpte jeg at han skulle se at jeg var oppatt av å lære av slike erfaringer, og at dette også kunne være utfordrende i relasjonen mellom Kari og meg.

Min rolle som ansatt i barneverntjenesten, og de dilemmaene jeg opplevde i relasjon til dette, valgte jeg etter hvert å være åpen på i terapien. Det var også et tema i intervjuene. Far sa at han ikke hadde opplevd at det var noen forskjell på Kari og meg som terapeuter. Han hadde heller ikke tenkt på at en av oss jobbet i barneverntjenesten. Kari og jeg forsøkte å bære litt forskjellige stemmer for å bringe inn det flerstemte. Kanskje klarte vi det ikke, eller så var det i slike ”doser” at det passet inn i helheten? Dette har jeg ikke undersøkt nærmere. Min rolle som ansatt i barnverntjenesten var stadig en utfordring for meg. Etter hvert lærte jeg meg å invitere den stemmen inn i dialogene med far og Kari, slik at den ikke ble støy for meg. Etter at jeg begynte med det, opplevde jeg at den i all hovedsak løftet barnet inn i rommet, og ikke barneverntjenesten. Dette i motsetning til noen terapitimer i første fase, hvor jeg opplevde at barnevernsstemmen ble et forstyrrende element.

Jeg tror far ble myndiggjort gjennom å være en del av et forskningsprosjekt. Når han leste kapittel 4 (terapiprosessen), sa han at han hadde følt seg svært sett, og at han hadde hatt en sterk opplevelse av at vi var opptatt av han som menneske og i hans meninger. Han sa at dette hadde vært avgjørende for viktige valg han hadde tatt senere i forhold til kommunikasjon og samhandling med andre. Far i familien har fått god hjelp til å håndtere en uløst situasjon. I følge Kari ville han ikke fått så omfattende hjelp på familievernkontoret. Det er det ikke ressurser til. På samme måte er det få barnverntjenester som har terapeutisk kompetanse. Hjelpeapparatet er ennå er ikke i mål med å skape en arena for hjelp til de familiene som har de mest langvarige og alvorlige konfliktene. Jeg ønsket å gjøre en forskjell,

og opplever at jeg har en moralsk forpliktelse til å forsøke å få dette til. Barnverntjenesten og familievernkontoret i min kommune arbeider i dag med å finne ut hvordan vi kan hjelpe hverandre til å skape en endring for de familiene som sliter og trenger støtte fra begge instansene. Den spennende og store utfordringen vi har er å finne løsninger som fremmer motivasjon og håp om løsninger for både barn og foreldre. For å komme dit tror jeg vi må tilpasse systemene våre brukernes behov for utholdenhet, ivaretagelse, medvirkning og myndiggjøring.

Jeg vil alltid ha etiske utfordringer innenfor de rammene jeg jobber i dag når jeg ønsker å ha et samarbeidsorientert filosofisk ståsted. Men nok en gang hviler jeg meg på Harlene Anderson: Randi Bagge spurte henne i et intervju om hva hun tenkte med den ikke-vitende posisjonen i situasjoner der lovverk eller den spesielle situasjonen kunne sette trange rammer for utfoldelse. Anderson sa:

"And I say yes, we have these laws, but inside these laws we can make very much, because you can never know the action of people. Think about the law as outside of a wheel, and we are inside the wheel frame. Inside we are constrained by this wheel frame, but we also have plenty of rope." (Bagge 2008)

7 Referanser

Andersen, T. (2007). *Reflekterende prosesser. Samtaler og samtaler om samtalene*.

3. utgave. Gylling: Dansk psykologisk forlag.

Andersen, Tom (2002). Et samarbeid, av noen kalt psykoterapi: uttrykksfulle bånd og meningsfylte uttrykk. I: Rønnestad, Michael Helge og von der Lippe, Anna (red.) *Det kliniske intervjuet*, s. 315 – 332, Oslo: Gyldendal Akademisk.

Anderson, H. (2008). *Collaborative practice, Relationships and conversations that make a difference*. URL: <http://www.nfft.no/site/bilder/collaborative%20therapy%20brazil.pdf> (Lest 10.12.10).

Anderson, H. (2007). *A postmodern collaborative approach to therapy: broadening the possibilities of clients and therapist*. URL:

<http://harleneanderson.org/writings/postmoderncollaborativeapproach.htm> (Lest 30.10.09).

Harlene Anderson (2005). Myths About “Not-Knowing”. *Family Process*. 44, s. 497–504.

Anderson, H. (2003). *Samtale, sprog og terapi – Et postmodernistisk perspektiv*.

København: Hans Reitzels Forlag.

Anderson, H. (2001). *Postmodern collaborative and person-centred therapies: what would Carl Rogers say?* URL: <http://harleneanderson.org/Pages/rogers.htm> (lest 05.01.11).

- Axelsen, T. og Finset, A. (1973): *Aksjonsforskning i teori og praksis*. Oslo: Cappelenes Alnabøker.
- Bagge, R. (2011). Hvordan bruke forforståelsen når jeg ikke kan vite noe om den andre? *Fokus på familien* (1), 25 – 44.
- Bakhtin, M. 1984: *Rabelais and His World*. Bloomington: Midland-Indiana University Press.
- Bakhtin, M., & Holquist, M. 1981: *The dialogic imagination: four essays*. Austin: University of Texas Press.
- Barnevernloven. (1999). *Lov om barnverntjenester av 17. juni 1992 nr. 100*. Oslo: Gyldendal akademiske.
- Berger, Anne-Harriet (2006). *Hvilke vitenskapelige og etiske utfordringer ligger i valget av aksjonsforskningsperspektivet i tilknytning til et praktisk skoleutviklingsprosjekt?* Doktorgradsavhandling fra Universitetet i Tromsø. URL: <http://www.ub.uit.no/munin/bitstream/handle/10037/2272/article.pdf?sequence=1> (Lest 05.08.09).
- Chen, V. & Pearce, B. W. (1995). Even if a Thing of Beauty, can a Case Study be a Joy Forever. I: Leeds-Hurwitz, W. (red). *Social Approaches to Communication*. New York: Guilford.
- Davies, B. and Harré, R. (1990). Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20(1), pp. 44-63. 19. URL: <http://www.massey.ac.nz/~ALock/position/position.htm>, accessed.
- Eliot, T.S. (2002). *Collected Poems 1909-1962*. (Four Quartets s. 177 – 209). London: Faber & Faber.
- Folkhelseinstituttets Topp-studie (2007). *Trivsel og oppvekst, barndom og ungdomstid*. URL: <http://www.fhi.no/dokumenter/4537c94fa0.pdf> (Lest 15.12.09).
- Gergen, K. (red) og Kaye, J. (1992). *Therapy as social construction, Beyond narrative in the negotiation of therapeutic meaning*. London: Sage.
- Nytrø et al. (1995). I: Guttormsen, Geir m.fl. (1995). *Hvordan få aksjonsforskningen til å svinge? - Metoder og erfaringer fra Smartere sammen*. Trondheim: SINTEF, Teknologi og

samfunn. URL:

[http://www.sintef.no/Fritekstsok/?query=NEON+HVORDAN+F% c3% 85+AKSJONSFORSKNING+TIL+SVINGE](http://www.sintef.no/Fritekstsok/?query=NEON+HVORDAN+F%c3%85+AKSJONSFORSKNING+TIL+SVINGE) (Lest 02.06.09).

Hummelvoll, Jan Kåre (red.) (2003). *Kunnskapsdannelse i praksis – handlingsorientert forskningssamarbeid i akuttpsykiatrien*. Oslo: Universitetsforlaget.

Johannessen, A. og Tufte, PA. 2002. *Introduksjon til samfunnsvitenskaplig metode*. Oslo: Abstrakt Forlag.

Johansen, A. (2004). Hva påvirker barns utvikling? En utviklingshistorie. Eller en terapeut i krise? *Fokus på familien*, 04-2004. s. 216 – 231. 15.

Kvello, Ø. (2007). *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lande, S.B. (2003). *Stress - og traumerelaterte lidelser hos barn og unge*. URL: <http://www.sinnetshelse.no/artikler/stress.htm>. (Lest 30.04.09).

Lyngeng, M. (2009). *Martin Heidegger*. URL: <http://www.filosofiskvillnis.no/Filosofier/files/heidegger.php> (Lest 20.01.11).

McNiff J., Lomax, P. & Whitehead J. (1996). *You and Your Action Research Project*. London: Hyde Publication.

Olsen, B. (1998). ”Samtalens krefter, språk og endring”. *Fokus på familien* (2), 114 – 126.

Reason, P. and Bradbury, H. (2008). *The sage handbook of action research, Participative Inquiry and Practice*. 2. utgave. London: SAGE Publications Ltd.

Ryen, Anne 2002: *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid* . Bergen: Fagbokforlaget.

Shotter, J. (2006). Dialogue. Depth, and life Inside Responsive Orders: From External Observation to Participatory Understanding. I: Gordanzon, B. ,Hammaren, M. and Ennals, R. (2006). *Dialogue, skill and Tacit Knowledge*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd, s 243 – 266. 22.

Shotter, J. (1998). *The social construction of subjectivity: can it be theorized?*

URL: http://pubpages.unh.edu/~jds/CP_99.htm (Lest 15.01.2011).

Shotter, J. (1997). *The social construction of our "inner" lives*. URL: <http://www.massey.ac.nz/~alock/virtual/inner.htm> (Lest 20.03.2011).

Store Norske Leksikon, 4. utgave 2006, Bind 11, Kunnskapsforlaget, H. Aschehoug co. (W. Nygaard) A/S og Gyldendal ASA, Oslo

Størksen, I. (2006). *Foreldrenes skilsmisse - slik påvirkes barn og ungdom*. URL: http://www.sinnetshelse.no/artikler/skilsmisse_barn.html. (Lest 29.04.09).

Tiller, Tom (1999): *Aksjonslæring. Forskende partnerskap i skolen*. Kristiansand S: Høyskoleforlaget AS

Torsteinsson, V.W. (red), Johnsen, A., Sundet, R. (2008). *"Samspill og selvopplevelse"*. (3. opplag). Oslo: Universitetsforlaget.

Thagaard, Tove (2002). *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforlaget.

Tirado, F. & Gálvez, A. (2007). Positioning Theory and Discourse Analysis: Some Tools for Social Interaction Analysis. *Forum Qualitative social research*. Volume 8, No. 2, Art. 31 – May 2007. URL: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/viewArticle/248/547> (Lest 01.02.11).

von Tetzchner, S. (2001). *Utviklingspsykologi – Barne- og ungdomsalderen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Watzlawick, P., Bavelas, J. B., and Jackson, D. D. (1967). *Pragmatics of human communication – A study of interaction patterns, pathologies, and paradoxes*. New York: W.W. Norton & company, Inc.

Yin, R. (1994). *Case study research: Design and methods*. (2. utgave). Beverly Hills, CA: Sage Publishing.

Wittgenstein, Ludvig 1992. *Om visshet*, Stockholm: Thales

Ølgaard, Bent (2004). *Kommunikation og økomentale systemer, en introduksjon til GREGORI BATESONS forfatterskab*. Danmark: Akademisk forlag AS

Øvrige henvisninger:

<http://no.wikipedia.org/wiki/Negasjon>

8 Vedlegg

VEDLEGG 1. Samtykkeerklæring

MASTEROPPGAVE I FAMILIETERAPI OG SYSTEMISK PRAKSIS 2010/11

**DIAKONHJEMMET HØGSKOLE
SAMTYKKE ERKLÆRING**

Student: Tone Bråten

Veileder: Anne Øfstie og Unni Nygaard

Jeg har lest vedlagte informasjonsskrivet om masterprosjektet og samtykker med dette til å delta i prosjektet.

Data innsamlet etter refleksjoner om den terapeutiske prosessen, vil bli oppbevart etter gjeldene forskrifter. Disse opplysningene kan bli behandlet fram til mai 2012.

Det kan brukes anonymiserte sitater fra avslutningssamtalen i master oppgaven. Det vil også kunne bli gjengitt refleksjoner fra terapeutene i anonymisert form.

**Samarbeidsprosjekt
mellom
Barneverntjenesten og
Familievernkontoret på
Kongsberg**

Jeg er klar over at det er frivillig og delta i prosjektet, og at jeg når som helst kan trekke tilbake samtykke uten nærmere begrunnelse. Materiale som eventuelt foreligger må slettes umiddelbart.

Dato/Sted

.....

Signatur:

VEDLEGG 2 Prosjektbeskrivelse

***Barnet mellom barken og veden –
en flerstemt og samarbeidsorientert
tilnærming til foreldre i konflikt***

Historien bak prosjektet

Bakgrunnen for prosjektet er et uttrykt behov fra ansatte ved familievernkontoret og barnverntjenesten i Kongsberg for nærmere samarbeid rundt familier som sliter med sterke konflikter mellom de voksne. Hver for oss har vi opplevd at det kan være vanskelig å tilby tilstrekkelig støtte og hjelp til familiene. Dette ønsker vi nå å gjøre noe med. Åpningen for samarbeidet ble til gjennom et prosjekt som skal ende med en mastergrad i Systemisk praksis og familieterapi for en av terapeutene.

Dette ble grunnlaget for en tverrfaglig utforskning – ”kunne vi gjøre det bedre i samarbeid?”

Hvem er terapeutene:

Prosjektgjennomføringen utføres av familieterapeut fra familievernkontoret, og av nærmiljøkonsulent/familieterapeut fra barneverntjenesten.

.....: XXXXXXX

Tone Bråten: Hun jobber til daglig som nærmiljøkonsulent og familieterapeut i Barneverntjenesten i Kongsberg kommune. Tone er sosionom med videreutdanning i veiledning og familieterapi. Hun er den i prosjektet som for tiden skriver på en masteroppgave.

Prosjektutforming:

Hver familie får tilbud om terapi en time per uke. Familiene som får tilbud om å delta i prosjektet, skal ha konflikter av slik art man er bekymret for barnas omsorgssituasjon.

Teoretisk fundament:

Vårt teoretiske fundament som terapeuter er forankret i en tradisjon med fokus på **dialog** (snakke og lytte om hverandre), **refleksjon** (gi tanker og følelser tilbake på en måte som er mulig å ta imot) og **anerkjennelse** ("jeg hører og aksepterer at det er slik du har det"). Vi ønsker å gi rom for alle meninger og tanker som deltakerne har.

Vi har også et teoretisk fundament i forhold til å forstå barnet som lever i og med konfliktene. Dette er basert på forskning og teori om barn i sårbare situasjoner, og kunnskap i forhold til barns generelle behov for omsorg og trygg tilknytning. Dette gjør at vi **sammen med foreldrene** vil vurdere å involvere barna i terapien. Dette kan gjøres gjennom fellessamtaler, eller samtaler med barna alene.

Prosjektet som del av en masteroppgave:

Det kan være at familier som får tilbud om å delta i prosjektet ikke ønsker dette. Disse familiene vil få tilbud om andre tiltak fra en eller begge tjenestene.

Prosjektet er som tidligere nevnt en del av en masteroppgave med samme tema som prosjektet. Metodevalget for denne oppgaven er aksjonsforskning. Det vil si at vi starter et prosjekt, for deretter å se om prosjektet har lært oss noe om tverrfaglige samarbeid og om en samarbeidende holdning i terapi.

Familiene vil på forhånd få utdelt og gjennomgått dette skrivet, og de må gi et skriftlig samtykke til deltakelsen. Terapeutene vil reflektere rundt prosessen i etterkant av samtaler, og disse refleksjonene om den terapeutiske prosessen vil være gjenstand for korrigeringer av senere samtaler. Som en del av avslutningen av terapien, vil familiene bli bedt om å dele sine tanker om hva som har vært nyttig i den tiden samarbeidet har vart. Refleksjonene om den terapeutiske prosessen er det som vil bli grunnlagsdataen for analyse i masteroppgaven.

Familiene vil være anonymiserte. Det vil si at de ikke vil bli benevnt ved navn, og at de personlige prosessene ikke vil bli gjengitt i slik detalj at det skal være lett å kjenne igjen. Opplysningene behandles konfidensielt, og analyser om prosessen vil bli oppbevart etter gjeldene regler. Familiene kan trekke seg fra prosjektet når som helst, uten at dette vil få konsekvenser for verken masteroppgaven eller for terapeutene. De kan også ønske å fortsette i terapien i den formen som har blitt gitt, men ønsker ikke å dette skal danne grunnlag for analyse i masteroppgaven. Dette vil også være greit.

..... og Tone Bråten

VEDLEGG 3. Intervjuguide

INTERVJUGUIDE TIL FORELDRESAMTALE

1. Hva har dere opplevde som betydningsfullt i forhold til ”konflikt-oppløsning/-reduksjon” i løpet av denne perioden dere har gått i terapi?
2. Hva har bidratt til endringen?
3. Hvordan merket dere den?
4. Har barna merket endringen?
5. Hvordan merket barna endringen?
6. Når synes dere barna har vært synlige i terapien?
7. Hva tenker dere i dag om barnas behov når dere er i konflikt?
8. Om dere tenker annerledes på dette i dag, hva har bidratt til det?

9. Hva tenker dere om samarbeidsprosjektet mellom familieverntjenesten og barneverntjenesten?

10. På hvilken måte er dere blitt påvirket av at en av terapeutene har jobbet i barneverntjenesten?

11. På hvilken måte har dere blitt påvirket av at prosjektet er en del av en forskningsoppgave?